

TEKSTEN IN HET UMA MET BEKNOPTE INHOUDSOPGAVEN

1. *Ngkasipa' pai' teko'*

Omdat de vogelstrik niet voor de vogel uit de weg wil gaan, schopt de vogel er tegen, ondanks de waarschuwing van de strik, en zo raakt hij gevangen.

Ria hadua tauna mpobabehi teko' dantji ngkasipa'. Oti nabehi, kahilounami mpota'a.

Oti nata'a, ntjuli'(mi) hi tomina. Ko'ia mahae modao'mi ngkasipa', mporua' teko'. Na'uli' ngkasipa': Tibo'ko, teko', kutara. Na'uli' teko': He', aku' tungkai' natu'u pue'-kua. Na'uli' ngkasipa': A, deru' mpu'uko, ane' umako moderu', kusepako. Metompoi' teko': Sepa? umaa dota moderu'.

Toe ngkasipa' nasepa teko'. Nta' tiperii-di witi'na ngkasipa', nawoko' teko'. Na'uli' ngkasipa': Si'! si'! bongkaa-kuwo, teko'! Na'uli' teko': Umaa dota, aku' tungkai' natu'u pue'-kua; umapi mahae tumai, mai mpo'ala'ko.

Ko'ia mahae hilouimi pue' teko'. Narata-hawo ria, si' si' ngkasipa' nawoko' teko'na. Kanakakanami pai' na'ala' dantji, nakeni hi tomina.

2. *Ntoko'o pai' hipa' late'*

De gemsbuffel en het schelpdier houden een hardloop-wedstrijd. Het schelpdier heeft zich echter ongemerkt vastgeklemd aan het achterste van de gemsbuffel, terwijl deze in een poel aan het baden was. Wanneer hij er onder het lopen bijna afvalt, spoort hij de gemsbuffel aan even te gaan baden om weer op adem te komen, en hecht zich dan meteen weer steviger aan hem vast. Tenslotte stort de gemsbuffel, oververmoeid van het rennen, in een ravijn, komt terecht in een beekje, en is dood. Zo komt het dat er schelpdieren in de beekjes zijn.

Ria hama'a ntoko'o motampo'. Hi rala tampo' toe ria wo'o-hawo hameha' hipa' late'. Bulana motampo' ntoko'o, mpohilo hipa' late'; na'uli'miki: Ane' hewa' etu pokakenonu, umaa nuratai nudapa'. Na'uli' hipa' late': Mpu'u-di-hawo e, ntoko'o? kita momedapa'!

Pentoenami hipa' late' i wono ntoko'o. Na'uli'mi hipa' late': Hia, pokeno! Pokenonami ntoko'o. Na'uli' ntoko'o: Hi'apako, hipa' late'? Natompoi' hipa' late': Oi motoa. Pokeno! Mporata ue, tampo' wo'o-

wadi. Api' neo' motangka'imidi hipa' late', ntani' na'uli'ki ntoko'o: Ane' ngahako, motampo'ko ulu. — bona moroho pengkapu'na.

Na'epe morohomi pengkapu'na, na'uli' wo'omiki: Pe'ongko', ntoko'o, pokakeno kudapa'. Mokeno toe, ngahaimi ntoko'o. Napekune' wo'oimi: Hi'apako, hipa' late'? Oi motoa. Pokeno!

Alaa ngkangahana ntoko'o. Mporata bingkena, umapi nadadahi, alaana monawu' i bingkena, hompo hi lone'. Matemi ntoko'o. Hipa' late' mo'oha' hi lone' rehe'eimi, pai' ria hipa' lone' hi lone'.

3. *Ntoko'o pai' asi*

Het spookaapje daagt de gemsbuffel uit met hem te gaan kuitschoppen, en neemt hem daarvoor mee naar de rand van een aardstorting. Wanneer het spookaapje moet schoppen, hecht hij zich in plaats daarvan telkens vast aan de knieholte van de gemsbuffel, en wanneer hij zich schrap moet zetten, wijkt hij plotseling uit, zodat de gemsbuffel in de afstorting valt en daardoor zijn boventanden verliest. Zo komt het dat gemsbuffels geen boventanden hebben.

Ria hama'a ntoko'o modao'-dao'. Mahaeimi modao', mporua' hama'a asi. Na'uli'miki asi: Kita, ntoko'o, mowinti! Hampetompoi'na ntoko'o: Iko-wadi mpai' mpotena'a. Witi'nu kee-kedi' siu'! Na'uli' asi: Nau' wae, taperao mowinti. Hilouta hiree-ria, kalompea' powintiata.

Nabawaimi hilou hi woo' tua, kahilounami ntoko'o. Rata ria na'uli' asi: Ta'ami, ntoko'o. Aku' ri'ulu mewinti! Kanata'anami ntoko'o hi woo' tua. Nawinti asi, uma-hana nawinti, hatidi mentaka' hi longkodana. Na'uli ntoko'o: Hanaa' toemi pewintinu, asi? Na'uli' asi: Po'anai'-ku-pidi. Na'uli' ntoko'o: Winti winti, asi! Uma-hana nawinti, wule' hatidi hatidi hi longkodana reei-wadi.

Na'uli'mi ntoko'o: Ta'amaka-kuwo. Kahilounami asi nta'a. Uma-hana hi'apa matana, mponaa pengkalatadiana-wadi. Kanawintina ntoko'o, na'uli'ki: Pasimuku, ntoko'o! Napasimuku ntoko'o mpowintii, napasalewa mengkalatadi hi lolo kadju, hagirotoko'o monawu' hi tua. Mosopa ngihi'na mali wongko, toe pai' uma-hana ria ngihi'na ntoko'o hi mali wongkona.

4. *Ba'o pai' tete'*

De reiger heeft de kikker al in zijn bek, maar staat hem toe eerst nog een liedje te zingen voordat hij wordt doorgeslikt. Door de kikkerzang valt hij echter langzaam in slaap, zodat hij niet bemerkt dat er een jongetje op hem af komt. De reiger wordt gedood, de kikker blijft leven, en het jongetje heeft een extraatje bij zijn rijst.

Ria hadua ana' morone.

Hiloumi ba'o modao'. Mako'-mako' hilou, mporua' tete'. Kanatilo'-

nami. Na'uli' tete': Neo'a ulu nu'ome', ba'o! Morona'a ulu. Na'uli': Morona'moko! Morona'imi tete', na'uli':

Witi'nu, ba'o, molanga; ikunu kalelo-lelo; wulunu, ba'o, mo'eta; pani'nu hewa' wara; ta'inu hewa' epu'; wuroko'nu hompe rape'olu'.

Kaluu-lurua'imi leta' ba'o.

„Enu'nu ewa' djingiri; matanu ewa' bulawa. Leta'moko, ba'o?\" Na'uli': Uma. Na'uli' ba'o: Morona'moko, tete'! Porona'na wo'omi tete', na'uli'ki:

Ngudjunu, ba'o, ewa' tonu' ntoko'o.

Tawaimi ba'o mpo'epe rona' tete'. Mengkalitadimi tete', tibahaka. Nadapa' wo'oimi hilou, pai' natilo' wo'o. Na'uli': Neo'a ulu nu'ome', ba'o, morona'a ulu. Morona' wo'oimi tete', ewa' rona'na ngone. Na'uli':

Witi'nu, ba'o, molanga; ikunu kalelo-lelo; pani'nu ewa' wara; wulunu mo'eta.

Leta' wo'oimi ba'o. Kamororona'imi tete'. Pehiloimi ana' toporone, tumai mpokamata ba'o mokore. Na'uli' tete':

Ta'inu, ba'o, ewa' epu'; enu'nu ewa' djingiri; wuroko'nu hompe rape'olu; matanu ewa' bulawa; ngudjunu ewa' tonu' ntoko'o.

Luru'imi leta' ba'o. Tumaimi ana' ngkeni kadju habuhu', napao'ki ba'o. Mengkalitadimi tete' metibo'. Tuwu' tete', ba'o mate. Djadi riami utana toporone.

5. *Pelelo' pai' asi*

Het spookaapje wordt op zijn verzoek geluid door de kiekendief, die hem daarbij overal in zijn lijf pikt. Op zijn beurt trekt hij bij het luizen van de kiekendief al diens veren uit. Wanneer de veren van de kiekendief weer aangegroeid zijn, vraagt het spookaapje hem te mogen meevliegen op zijn rug. Uit wraak zet de vogel hem dan pas weer af op een eilandje in de zee, waar hij zijn honger alleen met zure vruchten kan stillen, waardoor zijn ogen gaan uitpuilen. Zo komt het dat spookaapjes uitpuilende ogen hebben.

Ria hama'a pelelo' mobale asi. Ha'eo mengkapu'airamo. Na'uli'mi asi: Ka'ia-kuwo, bale! Kahilounami pelelo' mpoka'ii, natiloki natiloki wotona helau. Ohaimi asi naka'i balena, na'uli'mi asi: Maimoko-kowo, bale, kuka'i. Kamohuranami asi, hiloumi pelelo' mpopeka'i. Uma-hana naka'i, nabuti wuluna. Na'uli': Ei', peda' rahi-kona, bale, pewinju'nu! Na'uli' asi: Gatina-di-hawo, motu'a ntolu kutomu.

Kanabuti-butinami alaa ngka'otina wulu pelelo'. Ka'otina nabuti, na'uli'miki: Tonta wulunu, lelo'! Natonta-hawo pelelo' wuluna, modungka hi tana'. Petibo'nami asi. Na'uli' pelelo':

Tuu-tuwu'ko wulu, kusawai (= kupehawai) naina (= gau'na).

Wae mpeneo, wae mpeneo rona'na, duu'na tuwu' ntjuli' wuluna. Pengkalimokonami-hawo modao'.

Ko'ia mahae, mporua' asi balena. Na'uli' asi: Ii'! lompe'-kona pengkalimokonu, bale! Na'uli' pelelo': Lompe' ami'. Na'uli' asi: Ane' dotako, bale, nu'uba'a-kuwo, bona kuperao-kuwo mengkalimoko hewa' iko. Na'uli' pelelo': Moapaimi-hana! Maimoko ku'uba'. Pengkamunami hi lolo tongo' pelelo'.

Pengkalimokona pelelo' mpokeni balena, na'epe asi wioraaimi, na'uli'miki: Mehanitamo, bale, tu'uama! Pelelo' umapi napangalai', ngkalimoko oa' toe, mporata hangkadju werau' hi laintongo' tahi'. Rata ria, nabahakaimi asi, pai'i ngkalimoko ntjuli'. Djadi' asi mo'oha riami-hawo hi lolo kadju werau'. Hia' mo'oro'mi ta'ina. Umapi apa nakoni'. Wuwu wua' werau'-damo to ria ree. Djadi' kana nakoni'mi wua' werau'. Na'uli': Uma kukoni' wua' werau', mo'oro' ta'iku, kukoni', mebuu' matakua.

Toe pai' mebuu' mata asi.

6. *Wulehu' mo'ema' tingkaloko', djaru, powoma, entje', lipa bo mahapi*

De muis gaat met zijn vrienden de *tingkaloko'*-vogel, de naald, de boombast-klopper, de garnaal, de duizendpoot en de aal varen op een suikerriet-stengel. Maar hij knabbelt onderweg aan het suikerriet, zodat de stengel breekt en allen te water raken. Ze weten elkaar te redden en komen verkleumd aan wal. De garnaal gaat er op uit om vuur te halen, maar wordt door de oude man aan wie hij er om vraagt, gedood. De muis weet de man het vuur afhandig te maken. Daarna wreken ze de garnaal op de man door deze in gezamenlijke actie ten val te brengen en te doden. Dan nemen ze zijn huis in bezit.

Na'uli' wulehu': Muli'mi doota modaga, beiwatamo kita' tau pitu? Lompe' kita' wo'o modaga! Na'uli'mi wulehu': Napami sakaeta? Na'uli' tingkaloko': Bolowatumi taposakaea. Na'uli' wulehu': Uma, agina towu.

Hi laintongo' tahi'ramo, mo'oro'mi wulehu'; kanabentji'mi towu. Apa' hi laintongo'i wulehu', putumi towura, to raposakaea. Djadi' matalaramo. Entje' mpohupi' powoma, nakeni mengkalisuhu', djaru mengkatohu' hi tingkaloko', lipa mpokoto' hunamu tingkaloko', wulehu' na'uba' tingkaloko'. Karatara hi dipo tahi', molengi'ramo. Rapali' tauna, rahilo hantomi tomi. Nahubui entje' hilou mperapi' apu. Narata ria totu'a.

Na'uli' totu'a: Napa nuperapi', entje'? Na'uli' entje': Mperapi' apua, ntu'a! Hamalii ngkamu apu, hamalii ngkamu hupi'. Ko'ia tidoa apu, naweba'imi. Mate entje'.

Napopea wulehu', uma oa' ria entje'. Hilou wulehu' mposampe'i entje', narata ria, matem'i entje'. Na'uli' totu'a: Napa nu'uli' wulehu'? „Tumai mperapi' apua!” Hamalii ngkamu apu, hamalii ngkamu hupi'. Ko'ia napoka'alai mpoweba'i, nakeni mokenomi apu wulehu'.

Mporatai doona ria, neo' materamo molengi'. Kanapobaanami. Kabaana apu, moneruramo hira' tau ono. Bulara moneru, na'uli'mi wulehu': Ane ko'ia mate totu'a toe-ria, ko'ia oha nonoku.

Kabengina hilouramo hi tomi totu'a toei. Djadi' wulehu' mohawa' mpopatehi totu'a. Na'uli' wulehu': Aku' i rala wilulu, apa' ria hintjori poturuana totu'a wilulu. Djadi' djaru mengkatohu'i wilulu, powoma mepelintjare hi tuha', mahapi hi tuka', lipa hi wobo' bahi, tingkaloko' hi awu. Na'uli'mi wulehu': Rodo omeamo-koi? Metompoi'ra: Oti omeama-kai.

Djadi' wulehu' mpehuge pae. Nawura wulehu', napama', bela djaru. Hiloui hi awu, ngkalipuru tingkaloko', ponu' awu matana. Natua ue ke mpobohoi' matana, nakoto' lipa. Mengkahe' odaa kahameha'na, mpotodu mahapi. Apa' neo' modungkaimi mpotodu mahapi, nagangko tuha': naulia' tuha', api' powoma-di, himpataua' modungka, napao'imi, bela tawu tilingana. Matem'i totu'a. Hira'-damo mo'oha' hi tomi totu'a.

8. *Wawu pai' dike'*

Het zwijn en de hond wonen allebei met hun jongen in de holte van één boom. Eens trapt het zwijn bij zijn thuiskomst op het oor van het jonge hondje, zodat dit scheurt. De hond smeert zwarte verfstof op de staart van het zwijn, zodat hij hem overal zal kunnen ruiken en hem zal kunnen najagen en vangen. Zo komt het dat honden gescheurde oren hebben, en op verre afstand een zwijn kunnen ruiken.

Ria hama'a wawu pai' hama'a dike', paka' tinana, mokalu hi pelengka' kadju, hore hampelengka'ra. Mahahae toe, mo'ana'ramo omea. Na'uli'mi dike': Wawu, tumaiko, kupololitali! Ane' mohompoa, wawu, neo'ko tumai mpotodu ana'ku. Na'uli' wawu: Io'.

Kampeneona, mohomporamo. Ko'ia mahae, ntjuli'mi-hana wawu, hilou mpotara ana' dike', bela mpopongko tilinga ana' dike'. Moheu' tilinga ana' dike'. Ko'ia mahae, rataimi dike'. Na'epe ana'na ntora mokaa'. Hilou napehiloi-hawo, mobibe'mi tilinga ana'na.

Na'uli'miki wawu: Ami' ikomi, wawu, ntodu ana'ku. Hiwaepi, wawu: mai ikunu kutu'ui nompi' i wuntuna. Nau'ko mpeno pitu-mulu' olo'ta, ku'enga' oa' hoanu. Nau' pitu-ntjalu' olo'ta, ku'enga' oa' hoanu, kudapa' oa'ko kuhoko'.

Toe pai' moheu' tilinga dike', natodu wawu. Pai'i na'enga' oa' dike' wawu, nau' molaa, mpo'enga' nOMPI' to natu'ui hi wuntu ikuna.

11. *Kuliha' pai' tauna*

Gesprek tussen een mens en een varaan.

Buu-bulana mohura tauna, liu kuliha'. Na'uli' tauna: Ngkai apako, kuliha'? Natompoi' kuliha': Ngkai uea. Na'uli' wo'omi tauna: Ane' ngkai ueko, mo'awu-di tongo'nu? Natompoi' kuliha': Io', ue mowo'.

„Ane' ue mowo'-di, umako ma'anu'?”

„Moroho wukuku.”

„Ane' moroho wukunu, me'ongko' maradika, umako me'ongko'?”

„Io', peda'a.”

„Ane' peda'ko, umako mate?”

„Moso' pokuli'ku.”

„Ane' moso' pokuli'nu, matedi ntu'anu'?”

„Djantjia totu'a.”

12. *Sisi pai' tauna*

De kat weet de man over te halen hem uit zijn hok te bevrijden, maar dreigt dan hem te zullen opeten. De man krijgt uitstel om eerst „getuigen” om een uitspraak te vragen. De pisang, de kiekendief en de krokodil weigeren iets te zeggen. De koe geeft de kat gelijk, omdat zijzelf door de man verwaarloosd is. De palmmarter laat de man en de kat de oorspronkelijke toestand reconstrueren, zodat de kat zich weer laat opsluiten, en beslist dan dat hij opgesloten moet blijven.

Sisi i rala pompo, tauna i malina. Na'uli' sisi: Beaa-kuwo! Na'uli' tauna: Odja'a-kuna.

„Kana nubeeaa.”

„A, odja'a mobeako.”

„Kana nubeeaa!”

Djadi' nabeaimi tauna. Na'uli' sisi: Bo nubeaama, kukoni'moko. Na'uli' tauna: Neo'a ulu nukoni', tapali' ulu sabi'ta. Hilouramo momako'. Mako'-mako' hilou, mporata loka'.

„Napa nu'uli', loka'?”

„Uma apa ku'uli'.”

Mako' wo'o ramo hilou, mporata lowe.

„Napa nu'uli', lowe?”

„Uma apa ku'uli'.”

Mako'-mako' wo'oramo hilou, mporata pue'-ue.

„Napa nu'uli', pue'-ue?”

„Uma apa ku'uli'.”
 Malai wo'oramo hilou momako', mporata djapi to motu'a.
 „Napa nu'uli', djapi?”
 „Uma apa ku'uli', apa' aku' tu'ami. Tauna tetu, sisi, napohaba'a,
 umaapa nape'ili'. Waepi, sisi, nukoni'imi.”
 Malai wo'oramo hilou, mporata bangko'.
 „Napa nu'uli', bangko'?”
 „Apa' beiwa-di?”
 „Neo' nakoni'a-kuna sisi.”
 „Apa' pai' neo' nakoni'ko?”
 „Na'uli'ka we'i: Beaa-kuwo. Djadi' kubeaimi. Katibeanan na'uli':
 nakoni'a-kuna.”
 „Ane' waetu, hilou ulu tapehilo po'ohaa'nu, sisi.”
 Hilouramo mpehilo po'ohaa' sisi. Rata ria, na'uli'mi bangko':
 Hi'apako iko, tauna? Na'uli': Rehe'ia. Na'uli'ki sisi: Hi'apako iko, sisi?
 „Reea-mai.”
 „Koi'ko ree-mai kuhilo.”
 Hiloumi sisi.
 „Hi'apako iko, tauna?”
 „Reia ngone.”
 „Beiwa pobeanu? Bea, kuhilo.”
 Nabeami, pai' na'uli': Untja ntjuli' kuhilo. Kana'untjanami tauna.
 „Perohoi!” Na'uli': Iko, sisi, umapoko tumai, retumoko i po'ohaa'nu
 ntjuli'. Duu'nu mate mpai' iretu! Goe'imi tauna, apa' tuwu'imi, uma
 oko nakoni' sisi.

13. *Bengka pai' totu*

De fabel van de kikker, die, om zo groot te worden als de buffel waarover het kikkerjong zijn moeder vertelt, zich steeds meer opblaast, totdat zij barst.

Ria hama'a totu hi une' banga' ngkawulu, hama'a ana'na. Ria wo'o bengka ngkuku' ngkuku' mpali' koni'na. Ko'ia mahae, modao' ana'na totu. Bulana modao', mporua' bengka. Kakontjenami. Hilou mperapai tinana. Rata ria na'uli'miki tinana: Ina', ria-kuna kuhilo porewua to uma kee-kedi'.

Na'uli'mi tinana: Hema to meliu kabohena i wongko dunia'? Aku'-wadi to meliu kaboheku. Natompoi' ana'na: Meliupi kabohena hi'a, ina'! Na'uli'mi tinana: Kamata mpu'ua e, kubuho' inoha'ku. Kanabuho'-na. Na'uli'miki ana'na: Hewa' toeimi kabohena? Na'uli' ana'na: Bohe tenai-pidi. Nabuho' tena inoha'na, alaa hini' ta'ina. Na'uli'ki ana'na:

Hewa' toemi kabohena? Na'uli' ana'na: Meliu-liu-pidi kabohena.

Kanabuhona wo'omi. Hiniimi-hawo ta'ina, alaana molopo ta'ina, apa' na'ulia' hi'a-wadi to bohe i wongko dunia'. Djadi' mateimi tinana totu.

14. *Kalibama pai' asi*

De vlinder vraagt wat van de mais, die het spookaapje aan het roosteren is. Op diens aansporing vangt hij de mais op in zijn „baadje”, dat echter verschroeit door de hete korrels, zodat hij niet meer kan vliegen. Als zijn vleugels weer genezen zijn, vermaakt hij zich door boven het schuim van het water van een kolk te fladderen. Het spookaapje wil meedoen. Op uitnodiging van de vlinder springt hij op het schuim, en hij valt in het water, waar een krokodil hem ophapt.

Moholeimi asi. Liu kalibama. Na'uli' kalibama: Napa to nubabehi, asi?

„Moholea.”

„Mohonga mpu'u ku'enga'! Nuwai'a-kuwo, doko' kukoni'!”

„Naka-mi le!”

„Napami-kona kuponakai?”

„Hililinu!”

Nanakami kalibama i hililina. Nakola'miki, mpoa' hililina kalibama, molohu. Kalibama umapi nakulei' melimoko, apa' molohumi pani'na.

Mahaa-hae tuwu' ntjuli'mi pani'na kalibama. Melimokoimi-hawo hilou hi wuru' ue hi rala liku. Motaro'-taro'imi kalibama hi lolo wuru' ue. Rata asi. Na'uli' asi: Lompe', kalibama, retu?

„Lompe' mpu'u po'ohaa'ku rei.”

„Doko'a-kuwo tulou.”

„Moapaimi-hana! Tumaimoko le!”

Mengkalitadi asi hi lolo wuru' ue, kaliliu hi rala ue. Retu pue'-ue mpodjongku' asi. Mate asi.

15. *Wulehu', tinana pai' tuamana pai' ana'na*

Vóór hun dood waarschuwen de muizen-ouders hun kind voor het lekkere eten in de muizenval, die hem zou doden. Hij ziet echter niets dat hem zou kunnen doden en loopt er dus toch in en wordt gedood.

Na'uli' tinana: Kai', ana', umapi mahae mate-kai. Waepi, kirumpumi koni'nu. Rarumpumi koni'na, na'uli' tuamana: Aku', ana', neo' mateama. Ane' oti koni' to kirumpu toi, neo'ko modao', apa' wori' koni' to meliu kalompe'na ngkai tohe'i.

Djadi' tuamana mateimi. Na'uli' tinana: Aku' wo'o, ana', ane' oti

koni'nu toi, neo'ko modao', apa' ria koni' to meliu katomo'na ngkai toi. Apa' ria babehia manusia', ria ra'ala' to motomo', pai' ratu'u hi to mpatehita wulehu'. Hanga'na tewo'. Djadi' mateimi tinana.

Nakoni'mi koni' to rarumpuki. Mahae-hae otimi koni'na. „Beiwaama, otimi koni'ku?” Na'enga'mi to mohonga hi rala tomi. „Hiloua, me'eka'a, umaa hilou, mo'oro'mi ta'iku.” Kana hilouimi. Rata ria, narua' koni' to motomo'. Nakoni', na'uli': Motomo' mpu'u toi. Uma ria to na'uli' mama pai' ina' to mepatehi. Tumai wo'oada mpai'. Hilou wo'oimi. Rata ria, nakoni' wo'omi to motomo'. Nahilo ria wo'o hangkedi' i wulou' walo. Kahilounami napesua'. Lako' nakamu, pohu tewo'. Mate wulehu', nawoko' tewo'.

17. *Asi pai' pue'-ue*

Het spookaapje is de krokodillen te slim af, eerst door ze te bewegen op een rij te gaan liggen van oever tot oever, zogenaamd om ze te tellen maar in feite om hem tot brug te dienen. Als een van hen zich op hem wil wreken, en daarvoor telkens in hinderlaag gaat liggen, weet het spookaapje hem er telkens toe te brengen zichzelf bloot te geven. Als hij het spookaapje tenslotte in diens eigen hol opwacht, steekt deze een vuur aan voor de ingang, zodat de krokodil stikt.

Ria hama'a asi, medongka' ue, ngkeni hameha' podu', hilou ntomu' hi dipo ue. Otii ntomu', mowo' ue. Uma ria oheana medipo. Na'uli'mi: Pue'-ue, mehuwu-koi ulu, kubila'-koi. Kamehuwurami-rawo pue'-ue. Na'uli' asi: Mopanene' lompe'-koi, ngkai dipona rei rata hi dipona hidau'. Kamopanene'rami pai' nabila'; ngkai dipona hamali nabila'mi, pai'i hilou mokore hi lolona. Na'uli'mi: Isa! Mporata karoma'ana, na'uli wo'omi: Isa! Duu'na neo' tedipoimi, isa' isa' oa'wadi pobila'na.

Mporata hama'a kahuduana, napenonoi to kahuduana: Boa'na asi; maiko tumai, kudjongku' witi'nu! Kaliuna asi nadjongku' witi'na. Na'uli' asi: E e, pue'-ue, nu'uli' witi'ku to nudjongku' e? Hahoo'! podu'ku-di to nudjongku'! Nabahaka pue'-ue podu' to nadjongku' na'uli' asi. Api' witi'na-midi asi. Tibahaka asi. Kedi'mi nonona pue'-ue. Na'uli': Ane' tumaiko, asi, kudongo wo'o-wadiko.

Kampeneona, hilou wo'oimi asi, mpopali' bungki. Na'uli': Ane' ngkilibubu' ue to i liku toe, bungki mpai', ane' rodoi, bo pue'-ue. Ko'ia mahae, ngkilibubu'mi ue. Na'uli'mi asi: Hahoo'! Pue'-ue toe-ria. Hi'apa wo'omi-hana bungki ngkilibubu'? Na'epe pue'-ue, hangkedi' kawuku nonona! Na'uli' pue'-ue: Kupali' oa'ko, asi, aku' rahi nupakawa'.

Kampeneona, hilou wo'oimi asi mure' pai' ntja'u, mporata hameha' wata hi rala liku. Na'uli'mi asi: Ane' mure'i wata toei-mai, wata mpu'ui, ane' ntja'ui, pue'-uei. Ko'ia mahae, siri-siri mure' wata to hi

rala liku. Nahilo asi: Hi'apa wo'omi-kona wata mure'? Ku'intja moto kapue'-uena. Hangkedi' ka'ea'na pue'-ue. Napenonoi pue'-ue: Hilou kupali' ntotoi-di hi rolana.

Pai' napali', narata hangkadju nunu', pontimaa'na asi wua'na nakoni'. Napenonoi pue'-ue: Kulodjuhi-di wotoku wua' nunu' toe-lau, bona ane' tumai mpai' asi, mai mpo'ala' wua' nunu' nakoni', kuhoko'imi pai' kupatehi. Ko'ia mahae, rataimi asi. Na'uli', molaa-pidi: Ane' moluli' mpai' wua' nunu' to molodju' toei-mai, bo uma ria apa-apa. Ane rodo mpai', bo ria pue'-ue. Ko'ia mahae, patihawu' wua' nunu' to i lolo wotona. Na'uli'mi asi: Ku'intja moto iko wo'omi, pue'-ue. Hangkedi' kawuku nono pue'-ue.

Kahilouna wo'omi mpopali' asi, narata pulo'una, lingku'na mohompo asi. Pemua'nami hilou hi rala pulo'una, pai' mokalu hi rala poturua asi. Napenonoi: Ane' memua'pi asi tumai, hangaa kupatehi hi ralana reimi. Ko'ia mahae rataimi asi. Nahilo laa' pue'-ue memua' i pulo'una. Na'uli'mi asi, napesumukui molibu': Hiloua ulu mekadju pai' mpobaa apu pai' mo'una' kura, otiapa mpai' ngkoni', hilouama turu goe'-goe' hi rala pulo'uku. Ngepe asi toe pue'-ue, goe'imi.

Oti toe asi kahilounami mekadju pai' nalodju' hi wobo' pulo'una. Wori'mi kadjuna, na'ala'mi apu pai' naropu kadju tohe'e. Wewo' apu mpodjilai' hi rala pulo'u. Na'uli'mi asi: Lako' tetu, pue'-ue, nurata bali'na. Nu'uli' moruheha, mporopuhi ikoa e! Djadi' pue'-ue mate tidjo' hi rala pulo'u.

18. *Sangkurio pai' taraa*

Een kikker onder een klapperdop hoort de wielewaal roepen dat de mensen onsterfelijk zijn, en antwoordt: Waar moet ik dan wonen? Want hij ziet zijn klapperdop voor de wereld aan. De wielewaal antwoordt: Dan moeten de mensen toch sterven. Zo komt het door de kikker onder de klapperdop dat de mensen sterfelijk zijn.

Ria hama'a taraa hi une' banga' ngkawulu. Ko'ia mahae, moni sangkurio: Sangkurio! sangkurio! tuwu' liu manusia'! Na'epe taraa hi une' banga' ngkawulu. Na'uli'mi taraa: Ane' tuwu' liu manusia', hi'apa po'ohaa'ku? Bangku' haduaku-pidi, umaapa liu lompe' hi wongko dunia'. Na'uli'-hana dunia'mi banga' ngkawulu to mpopopoi'i. Na'uli' sangkurio: Ane' wae, kana mate manusia'. Helee uma wali tuwu' liu manusia', apa' taraa hi une' banga' ngkawulu.

19. *Dike' pai' te'e*

De fabel van de vos en de raaf (hier de hond en de *te'e*-vogel) die bij elkaar ten eten gaan. De hond dient het voedsel op een plat bord op, zodat de vogel

met zijn lange snavel niets kan eten. Uit wraak zet de vogel dan de hond eten voor in een kalebas met nauwe opening, waaruit hij alleen zelf kan eten.

Ria hama'a dike' mpobale te'e. Ha'eo mo'ema'ramo modao'-dao'. Ohara modao', na'uli'mi dike': Bale, mepulo ngkoni' hi tomikuta mpai'. Na'uli' te'e: Moapaimi.

Kamepulona, napokarodomi dike' koni', natu'u hi lolo suraea'. Karodona koni', ratami balena. Na'uli'mi dike': Rodomi koni'ta, bale; maitamo ngkoni'. Nahilo-hawo te'e koni' to nakola' balena hi lolo suraea'. Monto'imi-hawo, uma-hana beiwa nakoni', molanga-hana ngudjuna. Kangkoni'ra koni' toe, wule' doe ngudjunami-hawo mosii', uma-hana beiwa pahalau'na koni'. Dike' lompe'-hana pongkoni'na. Wali wuwu dike' bohu ta'ina. Te'e-hawo monto'imi.

Otiramo ngkoni', na'uli'mi te'e: Bale, otitamo ngkoni', mpeneo ngkoni' hi tomiku ria wo'otamo. Na'uli' dike': Moapaimi. Kamepulona moruheimi-hawo te'e. Kataha'na, na'ala' labo' pai' napuna' koni' hi ralana. Ka'otina napuna', rodo omeami koni', ratami dike'. Na'uli'mi te'e: Rodomi koni'ta, bale. Maitamo ngkoni'! Nahilo-hawo dike' koni'ra hi rala labo'. Kamonto'nami dike'. Na'uli' te'e: Ngkoni'tamo. Kangkoni'-rami. Te'e na'untjo' ngudjuna hi rala labo', oti nakoni' hama'ana-wadi. Dike' mpojdilai' wobo' labo'.

Otiramo ngkoni', mo'oro' motoi-hana dike'. Monto'imi. Molibu'imi te'e, mpolibu'ki balena: Bale, neo'ko monto'. Wengi tuloua ngkoni' hi tominu, nutu'u-kona koni' hi suraea' to djele. Nu'intja moto-kowo molanga-kuna ngudjuku. Ruhenu nupobohu moto-kowo. Aku'mi-kuna mo'oro'. Djadi' tumai wo'otamo rei, kutungkai' wo'o-kuwo mpokola' hi labo'. Ku'intja moto ka'umana liu-kona ngudjunu. Djadi' kupobohu motomi-kuwo ruheku, mpehawaia kehinu wengi.

Me'ea'mi dike', palainami, mpalahii balena.

20. *Bengka pai' hawa*

Een buffel die door mensen achtervolgd wordt, ontmoet een python. Deze verklaart volstrekt niet bang te zijn voor de mensen, hoewel de buffel hem waarschuwt voor hun listen. Als de achtervolger de slang vindt, weet hij onmiddellijke verslinding door de slang te voorkomen door te beloven eerst ook zijn vader en moeder voor hem te gaan halen. De slang laat zich stevig vastbinden, opdat hij niet zal weglopen. De buffel, teruggekomen, licht hem in dat de man alleen maar zijn bijl is gaan halen. Bij zijn pogingen zich los te wringen, sterft de slang.

Ria hameha' bola' mosusa'. Mohawa' maradikara modapa' bengka. Ha'eo hilouramo modapa'. Ria hama'a bengka radapa'. Radapa' ha'eo, alaa ngkangahana bengka. Mpotara hawa mokalu hi keleke'. Pokenona

bengka bela mpolisa hawa mokalu hi keleke'. Na'uli' hawa: Napa pai' nulisaa, bengka? Napa to nupoka'eka'? Natompoi' bengka: Neo'ko wa'etu, tumai to mpodapa'a hi boko'. Na'uli' hawa: Ane' aku' bohe hewa' iko, bengka, umaa me'eka' nto-warowio! Na'uli' bengka: Neo'ko hewa'etu, nto-warowio wori' rekeru. Na'uli' hawa: Umaa me'eka'.

Kaliliunami bengka. Timpaliku' bengka rata manusia'. Na'uli' hawa: Iko to mpodapa' bengka? Na'uli' tauna: Aku'. „Ane' wae, kutilo'ko.” Na'uli' tauna: Hawa, ane' haduaku-wadi nutilo', umako bohu. Ane' dotako, hilou ku'ala' tinaku pai' tuamaku, bona bohuko. Na'uli' hawa: Meka' ntoboa'nu. Na'uli' tauna: Ane' me'eka'ko kupakawa', ane' dotako, kupetoeko rei, meka' malaiko mpai' wo'o-kowo. Na'uli' hawa: Ane' wae, petoeama.

Kana'ala'nami tauna wulu', nahumela' hi wuroko' hawa, pai' nape-roho nahoo'. Nabika' wulu' wo'o, napetoe hi wuroko' hawa. Pai' hilou napetoe wo'o hi kadju. Ka'otina toe, na'uli'mi tauna: Hilouama hi bola'.

Lingku'na hilou tauna, rata bengka to radapa' ngone, mporata hawa tihumela'mi. Na'uli' bengka: Mo'apako, hawa? „Napetoe nto-warowioa.” „Napa pai' napetoeko?” Na'uli' hawa: Me'eka'i malaia, hilou mpo'ala' tinanai-pidi pai' tuamana. Apa' neo' kutilo'i ngone, na'uli' umaa mpai' bohu, apa' haduana-wadi. Pai'a napetoe, bona neo'a malai lingku'na hilou mpo'ala' tina tuamana. Na'uli'mi bengka: Lako' tetu, hawa, nurata bali'na, reke nto-warowio to nusauru ngone. Tetu e, hawa, nu'uli' lou ngala' tina tuamanai, hilou mpo'ala' pati natongko'koko tetu e!

Na'epe hawa, pengkarupepa'nami. Wulu' to rapetoe hi wuroko'na mpotai' wuroko'na, putu wuroko'na. Wali mate hawa, tuwu' bengka. Na'uli' bengka: Beiwa, hawa, nusauru nto-warowio, nurata rekeru, apapi hewa'etu e, matemoko! Rata tauna, narata-hawo mpia' mateimi hawa.

22. *Ibo' pai' asi*

De aap en het spookdiertje planten beide een bananeboom, maar alleen die van het spookdiertje groeit goed. Als de vruchten rijp zijn, klimt de aap in de boom, maar eet de bananen zelf op. Uit de boom springend valt hij dood op de bamboespies die het spookdiertje heeft neergezet. Deze maakt kalk uit de been-deren van de aap en gebruikt die voor de sirih-pruim die hij aanbiedt aan de makkers van de dode aap die hem komen zoeken. Hij laat de aanvoerder van de apen zitten op zijn nog gloeiende aambeeld, zodat hij zich brandt en sindsdien een rood zitvlak heeft. Als de apen te weten komen wat ze gepruimd hebben, omsingelen ze het spookdiertje, dat in een hol gevluucht is, en porren naar hem met een stok. Hij smeert een rode vrucht op de punt van de stok, zodat de

apen denken hem gedood te hebben. Een tweede maal vlucht hij voor hen in een over het water hangende bamboe. De apen zien alleen zijn spiegelbeeld en gaan het water opslurpen om bij hem te komen, maar drinken zoveel dat ze sterven. Alleen een apin die zwanger was, had niet meegeedronken, en van haar stammen alle apen af.

Ibo' pai' asi mo'ema' mohu'a loka'.

Mohu'aramo loka' hore hampu'ura. Otimi rahu'a, malairamo. Mahaa-hae, hirua'ramo. Na'uli' asi: Tuwu'mi-kona loka'nu, ibo'? Na'uli': Tuwu' kidi-kidi. Na'uli' ibo': Tuwu'mi-kona loka'nu, asi? Na'uli': Bohemaka-kuna!

Malai wo'oramo. Mahaa-hae toe hirua' wo'oramo.

„Tuwu'mi loka'nu, ibo'?”

„Tuwu' kidi-kidi. Bo iko, asi? Bohemi loka'nu?”

„Wua'maka-kuna.”

Na'uli': Ane' wae, loka'ta omeami mpai'.

Mahaa-hae wo'omi, hirua' wo'oramo.

„Beiwami loka'nu iko, ibo'?”

„Tuwu' kidi-kidi. Bo loka'nu iko, asi?”

„Taha'maka-kuna.”

„Ane' wae, kita hilou takahe'.”

Hiloumi rakahe', rata i lolona, ibo'mi to ngkahe'. Na'uli': Tene'ka-kuwo hameha'! Na'uli' ibo': Kookoni' (= Kukoni') ulu hameha'. Napeka'au. Pai' na'uli': Tene'ka-kuwo hameha'. Na'uli' ibo': Kookoni' (= Kukoni') ulu hameha'. Djadi' asi peda'mi nonona, natadjai hudjana. Na'uli'ki: Neo'ko ngkalatadi mali wongko e'! Ngkalitadi mali ara'ko!

Malaimi asi. Ngkalitadimi ibo' mali ara', nato'hu' hudja asi. Mate ibo'. Mahaa-hae, napeka'au asi kapopena ibo', hilou na'ala'ki wukuna, napapu, nabehi tuila.

Ko'ia mahae, bulana motampa asi, liumi doona ibo'. Na'uli' asi: Hilou palau-koi, ibo'? „Tumai-kai mpali' doo-kai.” Na'uli': Hurami ulu mpongo! Mohura-ramo-rawo ibo' mpongo. Na'uli' ibo': Hi'apa-kaina pohuraa-kai? Na'uli' asi: Mo'ara' pohuraa-ko-koina? Pohura hi pohuraaku toe. Mpotudo'i tonohana. Kamohuranami ntumpu ibo', mohura hi lolo tonoha. Apa' morani'-hawo tonoha napotampai, mowontju wonona ibo'. Na'uli' ibo': Uma lompe' pohuraanu, maradika! Na'uli' asi: Gati pohuraa maradika topotampa! Pai'i mentoli mohura, moluntji kulumana. Wali moleimi-hana wono ibo'. Toe pai' molei wono ibo', napakawa' asi mohura hi tonohana.

Mowukumi nonora ibo', doko'ramo mpopatehi asi. Na'uli'mi ibo':

Hilouma-ka-kaina, asi! „Io!” Molaa-laaramo, na’uli’mi asi: To mpoo-mpongo wuku doora!

„Napaa?”

„Meka’ tulou takuku!”

Ra’uli’-rawo ibo’: Uma-kaiwo ria. Maa-mako’ wo’oramo.

„To mpoo-mpongo wuku doora!”

„Napaa?”

„Meka’ tulou epu’ku!”

„Uma-kaiwo ria.”

Mako’ wo’oramo.

„To mpoo-mpongo wuku doora!”

„Napaa?”

„Meka’ tulou hingiraku!”

„Uma-kaiwo ria!”

Na’uli’mi ibo’, mpo’uli’ki doona: Hilouko pe’epeitaka anu na’uli’ asi, mengkawuniko! Hiloumi hama’a. Na’uli’ wo’omi asi: To mpoo-mpongo wuku doora!”

„Napaa?”

„Meka’ tulou paluku?”

Mokenomi to rahubui we’i mporua’ki doona. Na’uli’: Oo, wuku doota-hana to tapongo, na’uli’ asi. Ane’ hewa’toe kita tadolo’i. Karadolo’nami. Nahilo asi radolo’i, metibo’ hilou, mpohopu’ wua’ lole’, pai’ hilou mesua’ wulou’ putua’. Rahilo ibo’: Wuu! mesua’ hi putua’imi. Ala’ po’usota. Kara’ala’ po’usora pai’i ra’uso; kahilou po’usora nagangko asi, nagelai’ wua’ lole’. Rawute’ tumai, rahilo-rawo ibo’ moleimi podjolo’ra. Ra’uli’: Mateimi asi. Kitami malai.

Palaira ibo’, molaa-laaramo, me’onga ntjuli’imi ngkai rala wulou’ putua’. Kamolibu’na wo’omi: Riatamo lee’ to mpongo wuku doota! Ra’uli’ ibo’: Uma tano matei e! Kita tadapa’ wo’oi. Karadapa’na wo’omi toe metibo’ asi hilou hi rala walo, ngkahe’ walo mpetiro ue. Karatara ibo’ mpotipuhii, rapali’i, uma rahiloi. Rapanto’ hi ue, rahilo, himaii hi rala ue. Nta’ kao’na-di himai. Na’uli’mi ibo’: Kita tasihi’ ue toe, bona taratai asi. Karasihi’nami ue, alaa ngkabongara. Wali mate omea ibo’. Metoro hama’a to motina’i, odja’i-hana mposihi’ ue.

Pana’unami asi, lou mpokado’ ta’i ibo’. Na’uli’: Tii-tii ta’i asi, nabosuka ue. Pai’ ria mulina ibo’, duu’ hewa’toi, to motina’i torona to nginu ue.

23. *Dike' pai' kaa'*

De fabel van de raaf en de vos en het stuk kaas, hier: de kraai en de hond en het stuk vlees.

Ria hadua tauna topo'ahu. Hangkanii hilou mo'ahu, pa'ala hama'a ruha. Rata i tomi nahila'-hila' ihina pai' napu'ai. Bulana napu'ai, ngkalimoko kaa' mpoliu bau' to napu'ai. Naporongkalei' hilou, riami nonona mehina, doko' mpokoni' bau'. Napenonoi: Hilou kusangke-di bau' toe-mai. Pengkalimokona hilou, mposangke hadioa' bau'.

Bulana mpodio' bau', pehilo dike', mpokamata pentjarakeana. Nahilo: Oei-mai mentjarake. Kahilounami dike' hi tawu kadju pentjarakeana, mpongoa'i mpoiloki bau'. Na'uli'mi dike': Mahaemi tuwu'ku, lako' toe kuhilo dantji to subo'. Api' rekena-di, bona manawu'ki bau'na kaa'. Djadi' kaa' wo'o-hawo ngepeimi libu' dike' mpo'une'i, umaipi tipong-koni' bau', mpe'epei lolita dike'-damo.

Ko'ia mahae molibu' wo'omi dike', na'uli': Mahaemi tuwu'ku, ko'ia ria kuhilo dantji kasubo'na hewa' to ntjarake toei-mai. Wuluna bulangea', bila'na pomoninadi hangkedi' kalompe'na tu. Na'epe kaa', goe'imi na'onti' dike'; na'epe pomoninapi doko' na'epe dike', bulana mporalangananga bau', moniimi. Pomonina: Kaa'! Tibeangangana, monawu' bau'na. Kanawu' bau'na hilou dike' mpokoni'. Apa monto' kaa'.

24. *Onti' pai' dantji*

Een jager, die in het bos niets geschoten heeft, en in de vijver geen vis aantreft, voelt dat een mier in zijn broek kruipt. Uit spijt gooit hij de mier in het water, en gaat naar huis. Een vogel die ziet dat de mier bijna verdrinkt, laat een takje in het water vallen, waarop de mier veilig aan wal komt. Als de jager de volgende dag op dezelfde plaats dezelfde vogel wil schieten, bijt de mier hem in zijn been, zodat hij mist en de vogel kan wegvliegen.

Ria hadua tauna topohopu. Ha'eo hilouimi modao'-dao' mpali' dantji nahopu. Ha'eoai modao', uma ria dantji naruai'. Ree-rede' eona mporatai wuhu'. Kahilounami mpopanto' uru. Nakamata, uma ria uruna. Ko'ia mahae, bulana mokore, ngkenele tumai ngkahe' purukana hama'a onti' behi'. Mowuku nonona uma ria dantjina, uma wo'o ria uru nahiloi, mpohiloi onti' behi' to ngkahe' hi purukana, na'ala'i pai' natene' hi rala wuhu'. Pai'i malai hilou hi tomina.

Lingku'na hilou hi tomina, manangumi onti' behi'; uma-hawo na'intjai manangu, neo' puhani inoha'na. Bulana manangu, ria wo'o-hawo hama'a dantji mentjarake hi lolo kadju mpetiro wuhu' toe. Nahilo ria onti' neo' puhami manangu. Napenonoi: Mpe'ahii'i-hawo. Kanatilokinami ra'a kadju to bangi, nanawu'ki onti' behi', kadungkuna

ra'a kadju, pesawi'nami onti' behi'. Nawui ngolumi-hawo ue, walikaana tehidi hi wiwi' wuhu'. Mentjore toe onti' behi' hilou hi lolo kawata.

Kampeneona uma malai nono topohopu, kana hilou tenai hi wuhu' to wengi, ngkeni hopuna. Rata hi wuhu' ria, nangoa'-hawo hi lolo kadju to mpetiro wuhu' ria hama'a dantji mentjarake. Kanaponoa'na hopuna ke lako' mpohopu dantji, hapiu mekoto' onti' behi' hi witi'na, onti' behi' to natene' wengi hi wuhu'. Alaana uma oko nahopu. Ke laa-lako' nahopu, mekoto' wo'omi onti' behi'. Alaana mengkalimoko dantji malai.

Djadi' tuwu' dantji, napehawai onti' gau'na.

26. *Pitu ana' ilu*

Zeven wezen, broers van elkaar, vangen iedere dag muizen in het bos, die ze roosteren, drogen en in huis bewaren. Maar elke dag komt een reus hun voorraad opeten. Om beurten blijven ze thuis, maar pas de jongste is niet bang en gooit hun gouden speer, een erfstuk van hun ouders, in het schouderblad van de reus, die vlucht en in een hol in de grond verdwijnt, de speer meevoerend. Om beurten laten de broers zich aan een liaan in het hol omlaag zakken, maar pas de jongste komt zo diep dat hij in de kruin van een kokosboom met witte vruchten terecht komt, die naast een pinangboom met witte noten staat. Hij komt in een dorp, waar de mensen weklagen omdat hun vader op sterven ligt. Hij belooft hem te zullen genezen, als hij met hem alleen gelaten wordt. Het is de reus. Hij snijdt de gouden speer uit diens lijf en rent ermee naar de kokosboom, vanwaar zijn broers hem weer ophalen. Onderweg plukt hij van de witte kokosnoten en pinangnoten.

Ria pitu ana' ilu, umapi ria tinara tuamara. Djadi' katuwua'ra mpe'ahii'. Hangkani mohawa'mi to tuaka; na'uli': Tu'ai, lompe' hilouta-tawo nta'a. Karababehinami tina'ara, pai'ra hilou hi rala kadju, mpokeni hamata kantjai' bulawa sosora totu'ara. Ratara hi rala kadju, kanta'arami, pai'ra mpobabehi tomira, rapo'ohai' ntango' tina'ara. Ka'oti tina'ara rata'a, hilouramo ntora hi rala tomira.

Kamepulona hilouramo ntango' tina'ara. Ntjuli' tumai radoromi wulehu'ra pai' ratapa. Kamepulona hilou wo'oramo. Ntjuli' kantjumunou'na wo'o, rarata-rawo, umapi ria wulehu'na to ratapa. Karadoronami wulehu' to lako' rakeni pai' ratapa. Na'uli'mi to tuaka: Napa to ngkoni' wulehu' to wengi? Lompe' aku' mpodoo wulehu'ta to tatapa toe, meka' tumai wo'oi mpai' to mpokoni' wulehu'ta wengi. Ra'uli' ompi'na: Ikomi le rei, kantjai' toi nupopontji' irei. Ane' ba apai to tumai ngkoni' wulehu'ta, neo' me'eka', saku kantjai' tetu.

Otira mohawa' toe, kahilourami tu'aina to ono ntango' tina'ara. To tuakami mpodoo tomi. Neo' tibua'mi eona, na'epemi padini tana'. Napenonoi: Napa-di to tumai? Kamoo-mohua'. Nahilo-hawo to hewa'

bengka kabohena. Kamoridi' nami, me'eka' mpohiloi, petibo' nami mengkawuni. Kahilounami to mekoni' toei memua' hi tomira, mpokoni' wulehu' to ratapa. Djadi' oti wulehu' to ratapa.

Kantjumunou' na rataramo tu'aina. Rahilo-rawo uma wo'opi ria wulehu' ra to ratapa. Rapekune'i tuakara: Napa to tumai ngkoni' wulehu' ta? Na'uli': Uu, hewa' bengkai kakamana, modini tana' natara. Umaa dahō' mposakui. Toe karatununami wulehu' ra pai' ratapa. Na'uli' wo'omi duntju to tuaka: Mpeneo aku' wo'omi-kuwo mpodoo tomita.

Kampeneona hi'a wo'omi mpodoo tomi. Ompi'nara hilou mpotango' tina'ara. Ko'ia tibua' eona, na'epemi padini tana'. Napenonoi: Hi'ami mpai' tetu-tumai, padini tana' na'uli' tuakaku wengi. Kamoo-mohua', nahilo-hawo to hewa' bengka kakamana. Kamoridi' na wo'omi-hawo. Pemua' na hilou i tomira mpokoni' wulehu' to ratapa. Oti wulehu' to ratapa. Ka'otina ngkoni' wulehu', palaina wo'omi.

Kantjumunou' na rata wo'oramo ompina. Rahilo-rawo ompina oti wo'omi wulehu' ra. Rapekune'i: Umako dahō' mposakui? Natompoi': Umaa le dahō' e; padini tana' natara, hewa' bengka kakamana.

Butu eona momehawa-hawaramo hira' to ono, uma hema to dahō' mposakui. Sampaledamo to tu'ai ko'ia ria mpodoo tomi. Na'uli'mi to tu'ai, kahudura: Aku' wo'omi-kuwo mpepodoo tomita. Kantjai' bulawa tetu niwai'a. Karawai' nami. Djadi' tuakanara hilou ntango'ramo, hi'ami mpodoo tomi.

Ko'ia tibua' eona, na'epemi to padini. Napenonoi: To ra'uli' tuakakumi tetu-tumai. Nahilo-hawo tumai hewa' bengka kakamana. Pengkawuninami mpo'inawui. Ke lako' memua'i i tomi, natene' kantjai' na, uma sala'-sala', bela hiruna. Petibo' na ntjulii' hilou mesua' hi wulou' tana', wulou' laa. Napatau'mi kantjai' bulawara.

Kantjumunou' na rataramo tuakana. Rahilo wulehu' ra umapi mo'apa. Rapekune'mi tu'aira: Ngkai rei ngone? Na'uli' tu'aira: Ngkai rei ngone. Kantjai' bulawata napatau'mi kusakuki, bela hiruna. Kutuku' hilou ngone, ria wulou' tana' ree-ria, oheana hilou mengkanawu'. Ra'uli'mi ompina: Tatuku' kantjai' ta, sosora ngkai totu'ata. „Waepi me'uita ulu pai' tababehi karantji pohuraata.”

Kame'uirami pai' rababehi karantji pohuraara. Pai'ra mome'ulu. To tuakami ulu ra'ulu. Na'uli': Ane' kulengopi, ni'ore'ama. Ko'ia wori' ngkadju ui, nalengomi. Kara'ore'na wo'omi. Duu'na butu-butura. Napekune'ra kahudura: Morawami nihilo? Ra'uli' ompina to lima: Mobengi riki. Na'uli': Tuakakupi ka'onona ta'ulu. Ra'umpu' ui, pai' ra'ulu. Mahaemi ra'ulu, nalengomi. Kara'ore'nami tumai. Rata ree,

na'uli'mi kahudura: Beiwa nuhilo ria? Na'uli': Kalongia' hangkedi' morawa.

Na'uli'mi to kahudura: Hewae, umpu' tena ui. Ane' ko'ia kulengo, neo' ulu ni'ore'. Oti toe kara'ulunami. Ra'ulu-ulu, ra'ulu-ulu. Ra'epe rodomi. To ra'ulu toei ngone uma sala'-sala' tono hi lolo kuluku bula. Kuluku bula toe mporapi'ki pinongo bula. Rana'unami hilou hi tana'.

Rata hi tana' pai'i modao' ntuku' bola'. Narata-hawo tauna dea. Napekune'ramo, apa' ntoro geo'ra: Napa to nipokageo'? Ra'uli': Tuamakai neo' mate. Na'uli': E', pari mpu'ui tu. Ra'uli'ki: Meka' ria pokuli'nu, bona nupokulii'kaka-kaiwo totu'a-kai? Na'uli' ana' ilu toei: Ku'intja moto pokuli'na, aga uma ma'ala raronu tauna. Ane' doko'-koi tuwu' totu'ani, popalai hawe'ea tauna. Pelele'i haduduana hi rala tomi, pai'a hilou mpokulii'i.

Petibo'rami tauna to wori', pai'i memua' hilou hi rala tomi. Na'uli'-raka: Molaa-laa-koi. Ane' mehompopa mpai' hi tana' pai'-koi memua' hilou hi tomi mpehiloi totu'ani. Ra'uli'-rawo pue' tomi: Waetumi.

Kahilounami ana' ilu. Rata ria nahilo-hawo totu'a neo' mateimi. Napenonoi: Meka' hi'ami to kusaku hi lolo rawa. Kana'ala'nami ladi'na pai' nahampa ta'i totu'a, narua' kantjai' bulawana. Djadi' mate kaliumi totu'a.

Kana'ala'nami kantjai'na pai'i mana'u hi tana' pai' lou ngkahe' kuluku bula pontu'uana karantjina. Nahopu' mpoliu pangana bula, pai' na'ala' wo'o kuluku bula hanai', hanai' wo'o pangana bula. Pai'i mohura hi karantjina pai' nalengo uina; kate'ore'-ore'na, putumi kuluku bula pai' pangana bula rapata' to metuku', apa' matedi totu'ara naba-behi.

Ra'ore'-ore' oa'imi ompina, alaana hirua' hi lolo tana'. Ria ntjuli'mi kantjai' bulawara. Goe'ramo ompina. Pai' ria pangana bula tahu'a, bo kuluku bula.

27. *Tokule pai' towero*

Een reumatiekljder en een blinde gaan een huis binnen waar niemand thuis is en doen zich te goed aan het eten dat ze er vinden. Als de bewoner thuis komt en hen vraagt hun stem te laten horen, slaan ze op een trom; als hij hun oren wil zien, tonen ze een paar grote bladeren; als hij hun haar wil zien, tonen ze aren-vezels, zodat de bewoner vlucht uit angst voor zulke grote mensen in zijn huis. De reumatiekljder geeft de blinde wortels te eten die hem in de keel blijven steken. Hierover boos geworden geeft deze de reumatiekljder een pak ransel, als gevolg waarvan diens rug weer recht wordt. De blinde krijgt zijn gezicht terug nadat hij de wortels met moeite heeft doorgeslikt.

Hangkanira modao' hi rala oma. Mporua' lontja'. Na'uli' tokule: Lontja' toe-di mai. Natompoi' towero: Hudu'taka. Pai' rahudu'mi

lontja' to nakamaro tokule. Rakoni'mi lontja'ra, pai' mako'-mako' wo'oramo. Mporua' mpuga. Otira mporua' mpuga, mporua' wara. Oti mporua' wara, mporua' rau ntetebi'. Oti mporua' rau ntetebi', mporua' tinti'. Oti mporua' tinti', mporua' watu po'ahaa'. Hawe'ea to rarua' toe ra'ala' omea.

Pai'ra mako' kaliliumi, mporua' tomi hantomi. Rarata ria, uma ria tauna. Kaliliu mesua'ramo hi rala tomi, apa' mo'oro'ramo. Rapehilo kura, rarua' koni'. Pai' rakoni'mi koni' to hi rala kura.

Otiramo ngkoni', ratami pue' tomi. Ra'uli' pue' tomi: Hema to mesua' hi tomi-kai? Polibu', ku'epe. Djadi' rakado' tinti'. Hampetompoi' to i tana': Oo, bohe mpu'u tauna to i rala tomi; baa' oo-di ngangana e! Ane bohe mpu'uko, popehuwu tilinganu. Pai' napopehuwu rau ntetebi'. Natompoi' wo'o to ngkai tana', nu'uli': Ane bohe mpu'uko, popehuwu wulu woo'nu. Pai' napopehuwu mpuga. Metibo'imi pue' tomi toei, apa' me'eka'i, mpoka'eka' tauna to bohe hi rala tomina. Api' umai-di bohe, napoka'eka' hinjai'mi.

Ntuli' mo'oha'ramo i rala tomi tauna to me'eka'. Kamepulona moruheimi tokule. Pai' ria wo'o bau' bengka to lako' rapatehi, ratu'u hi kolonto'. Kangkoni'ra, nakola' uta tokule. Apa' uma-hana nahiloi towero, nakola'ki paka' ua'na. Apa' ngiroimi, umapi baka' nakadja', na'ome' hinjai', monju. Moroeimi towero, nagao' kadju, napao'ki tokule. Kana-pao'na, bela kelona. Bulara ngkoni' ntoru turuimi tokule, apa' rapao' kelona. Hamengia ha'eoaimi ntoru turu, pai' alaana monoa'ki kelona. Neo' naratami hamula, pai' wali lauimi momako'. Djadi' to monju mobini'mi matana, apa' na'ome' napesimukui, pai' alaana mobini'kihawo. Tida hi tomi tohe'ramo.

28. *Tauna to mpepetampa*

Een man laat zich door een smid omsmeden tot sprinkhaan, hetgeen na enige minder geslaagde pogingen gelukt. Bij het vliegen komt hij op de kop van een krokodil terecht, die hem wil ophappen. Hij weet dit te voorkomen door te zeggen dat hij van ijzer want pas gesmeed is. Door de krokodil aan het lachen te maken, weet hij te ontkomen. Op dergelijke wijze ontsnapt hij aan de angel van een bij en de horens van een buffel. Een jager beweegt hij hem te laten gaan door te zeggen van menselijke afkomst te zijn. Zijn kinderen zullen echter door de mensen met fakkels gevangen worden. Zo gebeurt het ook tot op heden.

Hangkani hiloui mako', hilou hi topotampa. Na'uli'raka: Umapi ria bagoni? Ra'uli': Umapi. Aku' doko' tumai mpopetampa, wali lari. Pengkatununa, pai'i ratampa riami kulumana to molapa', rabehiki pani'na. Otimi rabehi pani'na, ra'uli'ki: Ngkalimokomoko.

Ra'uli'ki: Napai to ngkalimoko toe-lau e? Na'uli hadua: Tauna to ratampa, wali lari. Pai' ratompoi' wo'o: Aga dada'ai-pidi le-lau. Pai' ntjuli'. Rata i potampaa, rapekune'imi: Beiwa ra'uli' tauna to reera e lou? Na'uli': Dada'aa-pidi. Pai' rakolompehi wo'o, pai' ra'uli'ki: Nuperaomi wo'o ngkalimoko. Mpoliu tauna, ra'uli': Oe wo'oimi-lau ngkalimoko. Nau' lompe'i, ria-pidi hangkedi' kadada'aana. Pai' ntjuli' wo'oimi hilou hi potampaa.

Rata i potampaa rapekune'i: Beiwa ra'uli'koko we'i tauna to returalou? „Ra'uli'ka: Makono lompe'i, ria-pidi kadada'aana hangkedi'.” Lou wo'oimi ratunu hi apu, ratampai tena, pai' ra'uli' wo'o-miki: Nuperaomi ngkalimoko. Pai'i ngkalimoko, ra'uli'miki tauna: Umapi ria sala'na lari toe-lau, lompe'i hawe'eami. Pai'i hiloumi ntjuli' i potampaa. Rapekune'i: Beiwa ra'uli' we'i? „Ra'uli': Umapi ria dada'a, lompe' hawe'eami. Ntjuli'ama.”

Umapi natuku' ohea, buu-bua' pongkalimokoana. Mporua' rano. Nahilo pue'-ue hi rala rano. Apa' male'imi ngkalimoko, neo' monawu'imi. Apa' ko'ia biasa ngkalimoko, toe pai' neo' monawu'i. Napasimuku tena mengkalimoko, napotomu ngolu. Pai' alaana monawu'i, hilou hi woo' pue'-ue. Ke natilo'imi, na'uli'ki: Neo' ulu nutilo'a. Apa' nu'uli' baka'a nutilo'? Aku' ewa' ahe'a, baa' ratampaadi e!

Djadi' pue'-ue ko'ia oa' nalua' witi'na. Napodaa' uma nalua' oa' na'akalaimi (narune'i) lari; na'uli' lari: Lompe'-kona ngihi'nu, bula pai' mahaloli, motadja wo'o. Hangkudjanami mpai' nu'ome'a, umadi bohe wotoku. Pai' tawaimi pue'-ue; bulana tawa mengkalimoko wo'oimi. Naliumi rano, mporua' wani. Ke natuhii, mekamaro lari, na'uli': Napa to motadja hi wononu e? Na'uli' wani: Uma hema mpotadjahi, kata-djana ami' moto-hawo. Djadi' umai oko natuhi.

Ntora ngkalimokomi wani. Petibo'nami lari, mporua' bengka. Pai'i ngkalimoko hilou hi lolo watu. Ke natonu' bengka, na'uli'ki: Napanu-dikona to hi woo'nu e, bengka? Na'uli' bengka: Tonu'ku le. Natompoi' lari: Hema-kona mpotadjahi? Natompoi' bengka: Motadja motoi-hawo. Tetunu'mi bengka, bulana tetunu' mengkalimokomi wo'o lari, mporua' tauna. Tauna tohe'e neo' mpohoko'i. Na'uli' lari: Neo'a ulu nuhoko'; apa' nu'ulia' apaa? Apa' taunaa lomo'na, hilou ratampa, wali lari. Djadi' tauna toei uma oko nahoko', apa' na'uli' tauna motoi. Pai' napenonoi tauna toei: Kupopea hi ana'nu le mpai', kuhoko'.

Djadi' mo'ana'mi lari, nahilomi tauna toei, na'uli': Ana'na lari toemi wengi to wori' toe-lau. Ngkabengia mpai' ku'ala' hulu'ku, kuhului'raka, bona kuhoko'ra.

Duu' ewa'toe-lau rahulu' oa'mi lari.

29. *Wulehu' ngkai rala oma*

Drie muizen, vader, moeder en kind, lopen in het bos. Als de vader voorop zou gaan, zou hij niets van het voedsel dat hij zou vinden, overlaten voor de anderen. Daarom laat hij de moeder voorop gaan, hoewel hun kind daartegen waarschuwt omdat hij bang is dat zij dan in een strik zal lopen. Dit gebeurt inderdaad, en zij verliest het leven.

Hiloura hi rala ponulu, toluma'a, hama'a ana'na, hama'a tinana, hama'a tuamana. Djadi' modao'-dao'ramo mpali' koni'ra. Na'uli' ana'na: Neo' iko ri'ulu, ina', agina mama. Daa' nawoko'ko mpai' tina'a. Uma napangalai'.

Oti toe, nawoko' tina'a tinana. Geo'mi ana'na. Na'uli': Uma ku'uli' ngone, agina mama ri'ulu? Uma nupe'epei. Geo'mi ana'na, na'uli': Mpadaa'moko, ina', lou kutolelemoko i bola': Ina' mateimi nawoko' tina'a. Neo'pi mpali'i.

Na'uli' ompi'na: Apa' hi palauimi? Na'uli' ana'na: Mateimi. Napekune' tena ompi'na: Napa mpatehii? Na'uli' ana'na: Nawoko' tina'a. Na'uli' ompi'na: Uma tuamanu ri'ulu ngone? Na'uli': Odja'i ri'ulu, daa' uma mpai' nawai' koni'ku. Ane' ina' ri'ulu nawai'a mpai' koni'ku. Na'uli' ompi'na: Bo mateimi, kupadui'imi.

30. *Ana' ilu*

Een vierjarig kind blijft na de dood van zijn moeder verweesd achter. Hij huilt omdat hij geen vuur heeft. Een steekvlieg stuurt hem naar enkele dieren toe, die hem ingrediënten om vuur mee te maken geven: steentjes uit de borst van de gaboes-vis, zwam uit de *koha*-vis en ijzer uit de kop van de garnaal. Daarmee slaat hij vuur. Zo komt het door het weeskind dat de mensen thans vuur bezitten.

Tinana mate, na'onahi duri, djadi' metoro ana'na-damo hadua, opo' mpae kahae tuwu'na. Uma ria apuna. Ntora geo'imi-hawo. Na'uli' ngkatimoma': Louko merapi' apu hi uru. Rata ria, na'uli' uru: Louko hi koha', apa' wule' watuna-wadi hi aku', hi koha' baru'na. Rata hi koha', na'uli': Louko hi entje', ria ahe'na. Na'uli' entje': Agina morumpu-kai uru pai' koha'. Djadi' morumpuramo hi ana' ilu, pai' na'ala' watuna uru, na'ala' baru'na koha', na'ala' ahe'na entje'. Pai' motela ana' ilu, morea'. Djadi' na'ala' benu', pai' napobaa; na'ala' kadju, nalobuhiki apuna, pai' nahoko' entje', natoe hi mohu' apu, pai' nanene. Moleimi entje'. Pai'i nanene hi apu, apa' goe'i, riami apuna.

Pai' ria tapo'apu, ana' ilu. Hira' lomo'na mpotudui'ta, pai' ta'intja motela hawe'ea manusia'.

(Watu uru hi hunamuna, baru' koha' hi logina, ahe' entje' tamirena hi wingkena.)

31. *Ibo' pai' wati*

De aap haalt de sagoworm uit een gat in een boom, en vraagt hem wat hij hem zal aandoen: knippen, slaan, verbranden, maar de worm zegt dit alles al eens doorstaan te hebben. Dan stopt de aap hem in zijn neus, omdat de worm bij het vooruitzicht hiervan was gaan huilen. Het bevat hem daar echter best: hij vreet de neus van binnen weg, zodat die ingedeukt raakt, zoals nog altijd aan de neus van alle apen te zien is.

Ibo' modao'-dao' hilou, mporata duli. Ratai ria nakororo duli, na'ala' tumai wati. Na'uli' ibo': Kupopaii le' tati e? Kukoloti?

„Uma nuhiloi e kolotia ntu'a e hi wonoku e?”

„Kupopaii le' tati e? Kuwidju?”

„Uma nuhiloi e widjua' mama e hi tongo'ku e, paleo'-leo'mi?”

„Kopopaii le' tati e? Kutunuko?”

„Uma nuhiloi e tunua mama e, mo'etami woo'ku e?”

„Kupopaii le' tati e? Kupuna' hi ongeku?”

Ntani' geo'imi wati, api' kagoe'na-midi, apa' naliwo natu'u hi ongena ibo'. Ngkaligugeimi mpokoto' onge ibo'. Helee morobe'mi onge ibo', nakuku' wati.

Ka'otiana geo'imi ibo'. Na'uli' ibo': Palai palaiko, tati! Na'uli' wati: Umaapa malai, lompe'mi po'ohaa'ku, mesua' hi ongenu, ibo'!

Duu' ewa'toi intjana oa' kotoa' wati hi ongena, moleo'mi ongena.

32. *Koro pai' Mewe*

De rivier Koro vraagt aan de rivier Mewe of het nog ver is naar Palu en of er nog veel bergen komen. De Mewe bevestigt dit en zegt dat er voorbij Bangkaiba' niet veel bergen meer zijn, terwijl er vóór die plaats juist veel bergen zijn. De Koro gaat nu voorop deze bergen doorbreken, gevolgd door de Mewe, die schik heeft omdat hij de Koro beetgenomen heeft. Want in de richting van Palu is er maar één bergreeks, de Ntakeda. Zeven dagen lang kronkelen ze door de vlakke van Gimpu' pratend over de weg die ze zullen nemen. Zo komt het dat deze vlakke zo wijd is, en de Koro zo geweldig diep. (Voor een bespreking van de eigenaardige loop van de Koro-rivier, vgl. Kruyt WT I p. 149-150.)

Na'uli' bungkina Koro, mpekune' bungki Mewe: Molaa-pidi hi Palu? Wori'-pidi bulu'? Na'uli' bungki Mewe: O wori' ntapi' bulu' irehe'i, loha i Bangkaiba' umapi wori'. Nta' wori' ntapi' e-di bulu'. Bungki Koro ri'ulu mpolonga' bulu', bungki Mewe hi boko'; ntorā tawaimi metuku'. Loha hi Laria, goe'mi bungki Mewe apa' mepakawa'i. Pitumengiramo hi Gimpu' mosapulili momepekune' oheara, nta' halapi-damo hi Ntakeda.

Toe pai' mowela' lempena hi Gimpu', potutuara bungki Mewe Koro. Ewa' lobo kabohena bungki Koro.

33. *Topowalatu*

Als een schuldeiser aan een jongen vraagt waar zijn vader en zijn moeder zijn, antwoordt hij, dat hij het levende is gaan doden, en zij het dode levend is gaan maken. Op de vraag of zij terugkeren zegt hij: als er gasten komen, dan niet; als de gasten niet komen, wel. In ruil voor kwijtschelding van zijn vaders schuld vertelt hij de betekenis van zijn antwoorden: zijn vader trekt de kweekplantjes uit, en zijn moeder plant ze over; als er regen en overstroming komen, keren ze niet terug, anders wel.

Ria to ntali'ana'. Rata hadua tauna hi tomira. Ratai ria, na'uli': Hi'apami tuamanu? Na'uli' ana'na: Mama hilou mpopatehi to tuwu'. „Tinanu?” Na'uli': Ina' hilou mpotuwu' to mate. Ngkai ree na'uli': Umarapo mpai' ntjulii'? Na'uli': Ane rata to-ratana bo umara tumai; ane uma rata to-ratana bo tumai motora.

Na'uli' tauna toei: Aa, uma ku'intjai batua libu'nu to we'i, nu'u'uli' wo'omaka. Na'uli' ana' toei: Ane paea inta Mama to tolu'atu bo ku'uli' batuana. Ngkai ree na'uli'mi tauna toei: Waemi-hawo le! Hampe-tompoi'na: Ane watetu, hilouta ulu i maradika. Hilouramo hi maradika, rataramo ria, otimi rapome'anui maradika, na'uli'mi batuana: Mama hilou mpowuka tiwu, Ina' hilou mpohu'a tiwu. Ane rata uda pai' mowo' ue, umarapo tumai. Ane uma udaa pai' uma mowo' ue, bo tumai motora.

Oti ngkai ree, na'uli'mi ana' toei: Waepi, lawi' otimi rapolibui' maradika inta Mama to tolu'atu, neo'pi mpai' nusingara' ngkabokoa'na.

40. *Tauna wali pae (lolita totu'a owi)*

Een weduwe en haar kinderen hebben het erg arm. Nadat ze hun akker bewerkt hebben, kunnen ze van niemand rijst krijgen om te zaaien. De moeder besluit nu zelf rijst te worden. Ze wentelt zich over de hele akker, en als haar kinderen na zeven dagen komen kijken, is de akker beplant: uit haar vlees is rijst geworden, uit haar beenderen suikerriet en uit haar hoofd pompoen. Bij het oogsten van de rijst bloedt deze nog uit de halmen, en geeft, sprekend tot de kinderen, aanwijzingen over de behandeling van de rijst. Zo hebben de voorouders geleerd hoe de rijst geoogst moet worden.

Ria hadua tobine ntali'ana', matem i tomanena. Katuwua'ra kabu-mpai'. Ntahiramo boneara, duu'na otiramo ntahi pai'ra mosuwemi. Otira mosuwe, ntudja' omeami hawe'ea doo. Raperapi'-rawo pae hi doora, uma hema to mpowai'ra. Ra'uli'mi ana'na: Ina', otimi tasuwe boneata, napami-tawo tatudja'? Na'uli' tinana: Hiwae, ana': neo'apa nikahadjai, daa' mpe'ahii' tuwu'ta. Agina aku'mi mewali pae, bona ria nitudja'. Djadi' ana'na ntoro geo'ramo. Na'uli' tinana: Mepulo, ana', hilouama hi boneata. Pitumengi neo'-koi hilou mpehiloi boneata.

Kapitumengina lako' hilou-koi. Kahilounami tinara hi boneara. Rata ria tinara, pengkaluli'nami, hobo' boneara. Pitumengimi ntoro geo'ramo ana' toera mpali' tinara; ra'uli'mi: Na'uli' wengi Ina', pitumengita lako' hilou hi bonea tapehilooi. Kapitumengina toe, hilou mpu'uramo. Rarata ria hi rala boneara, rahilo-rawo molipopo' tuwu' pae. Pai' towu wori' wo'o tuwu', kabodja', paria'. Nta' ihi tinana-di to wali pae, wukuna to wali towu, woo'na wali kabodja'. Rahilomi doo boneara, ra'uli'mi: Pae ngkai apami-rawo ratudja'? Mahae-hae toe, tuwu' pae nte kabodja', towu, alaana nakatahai' pae. Rahilo taha'mi paera, mepaeramo ana' ilu. Rakowi' pae, moraa'-pidi tumai ngkai kahona. Pai' molibu' wo'o-pidi pae. Na'uli': Ana', neo'a nipohaba'. Nibabehika tomiku, ane i rolena nitudja'a, uma mingki' nilanoi' mpu'aia, ane hi rala lida'a nihu'a, kana nilanoi'a. Djadi' ra'intjami ana' toera mpotimamahi pae, apa' hudu natudui'ra tinara to wali pae.

Hampae lomo' tinara wali pae toe, moraa'-pidi pae rakoni'. Karompaena umapi moraa'. Toe pai' ra'intja totu'a adara mepae, ngkai tina ana' ilu toera, to mewali pae.

7. *Waino'*

1. Panga napesua' panga. Napa batuana? (Puruka)
2. Koni' romputu' kupeliba' rata tawu langi'. (Mata)
- (3.) Romeha' polola rakoni' hampulu' tauna, uma oti. (Tii')
3. Tinana mo'uki', ana'na mpobasa. (Manu' tina)
4. Hadua tuama, ono ana'na (Lalowe)
5. Tolu maradika mpomenjanjohi bulawa. (Toni pai' apu)
6. Maradika halapi badjuna, batua wori' lapi badjuna. (Pae pai' goa')
7. Butu-butu duanata rodua ema'ta; ke nupe'ili'i, napesahui moka-keno. (Tilinga)
8. Ria hama'a bengka uma kaputuana motampo'. (Djila')
9. Hadua tauna, nau' hewa' apa kabohuna, kahiloa oa' ta'ilikona. (Pohao')
10. Ria hangkadju kadju tuwu', tawuna hi lolo, doena hi une'. (Iku)

25. *Waino'*

11. Ria tauna, tongo'na ri'ulu mako', ta'ina hi boko'. (Timpu)
12. Topohoho ri'ulu natuku' banera hi boko'. (Dike')
13. Ria tauna, ane' rahubiipi, uma kaputuana mpokodja' atena. (Po'uki' tinta)

- (14.) Kadju to morangkami owi duu'na ana'na to moraupidi nawewe ule omea tawuna. (Totu'a ri'ulu to mopewoi-pidi)
14. Ria tauna rongkani mate tuwu' ntjuli'. (Hipa' to rapotuila)
15. Ria tauna romata pihona, ana' totu'a kana romata pihona. (Tonu' bengka)
16. Ria tauna, ane' nuweba'i, tawai, nubahakai mpoweba'i, monto'i. (Tinti')
- (17.) Ria tauna, ane' mo'ana', kana mate nakoni' ana'na. (Tidudui)
17. Ria tauna, kanguraana moheai-pidi, motu'aimi molawaimi. (Walo)
18. Ria tauna, ane' malaii ngkai tomina, molinoi; ane' memua'i hi tomina, ngkalata'i. (No'o)
19. Ria surudado hantomi, romemeha' wobo'na. (Solo')
20. Hampulu' surudado, rodua karesaa'ra. (Bungki)
- (21.) Butu duanata ngkoni' bate hi ngangata, ria tauna ngkoni' hi tanuanana. (Entje')
34. *Waino'*
21. Ria bengka mokalu, bararana mako' moto. (Kabodja')
- (...) Nuhilo motoi eo-eona, uma nuhilo kabohena. (Manusia')
- (...) Ria lewuto', narata opo'mula, moliu'mi. (Kuluku)
22. Ria tauna, hilou turu hi Morui, umai rata, ane lou turu hi Kulawi, ratai. (Pale; kan niet bij de elleboog komen)
23. Ria koni' hamputu', mo'atu-atu tauna ngkoni', uma oti, nau' hampulu' mpaena, uma oti. (Hingira)
24. Ria wo'o tauna, tongo'na napopomako', witi'na hi lolo raoo, keniana natu'u hi hunamuna, nau' mo'atu piku'na, hi hunamuna pongkeniana. (Sakaea)
25. Ria to Balana hangata, palaira hilou hi ngata ntani'na, hore hanjalami lentjera, belapi to Balana omea. (Ntolu manu' bo ana' manu')
- (25.) Motoronaa, mo'ana'imi, mentongo' tuwu'na, umapi mo'ana'i, katu'ana mo'ana' wo'oimi ntjuli'. (Pae)
26. Ria hampepa' nmatata, piri hangkadju Koro na'untjai. (Wuku walo)
27. Tinana rodo, ana'na buko'. (Djono')
28. Ria hadua toronaa modalii, aga ntoro i rala popadai-wadi (Siko')
- ... Ria hadua tauna, kakedia'na motopii'i, kakamana molawaimi. (Walo)
29. Ria hadua tauna, hilouta, na'untja wobo'na, malaita nabeami. (Hipa')

30. Batutu Tama Gempo uma tadadahi mpo'ue'. (Wani)

16. *Waino'*

31. Ria pae habusu', uma takulei' mpoheni'. (Hampa'a konta')
32. Ria hadua tauna, uma malai ngkalata' ha'eo. (No'o)
33. Ria hameha' taku, uma ma'ala rahungka'. (Ntolu manu')
34. Ria hadua tauna mpolua' atena. (Loka')
35. Ria hadua tauna, ngkabengia umai mokumui', mpe'eo mokumui'i. (Hampea ali')
36. Ria hadua tauna, uma ore' kamoni ngangana; rakoloti djila'na, uma ma'ala. (Tiwolu)
37. Ria hadua ana' ane meki'o'i, nau' molaa tauna, na'epe oa'. (Boha)
38. Ria halaa' towu, uma oti ra'oi. (Hingira)
39. Ria tahi' kurata, naputu' tana' ulu, oti toe naputu' watu, oti toe naputu' ganisi', pai' naduntju ue tahi'. (Kuluku)
40. Tauna ngkai Peana pai' tauna ngkai Kentewu hirua' hi bulu'na. (Kaho tomi)
41. Hadua tauna, roma'a djara' nasawi'. (Salupa')
42. Hampua' tinti', hampua' mahapi. (Tingkulu)

II. *Bengka pai' hipa' poku'*

Een hardloop-wedstrijd tussen de buffel en het schelpdier, die op dezelfde wijze verloopt als die tussen de gemsbuffel en het schelpdier in tekst no. 2. Het slot is dat de buffel door een val zijn boventanden verliest (zoals in tekst no. 3 met de gemsbuffel gebeurt).

Ria hama'a bengka motampo'. Hi rala tampo' toe wo'o-hawo ria hameha' hipa' poku'. Ko'ia mahae, bulana motampo' bengka, mako'imi hipa' poku', nahilo bengka. Na'uli'ki: Hanaa' pokenonumi tetu e, hipa'? Metompoi' hipa': Bate pokenokumi-kuwo. Na'uli' bengka: Ane hewa' etu pokakenonu, umaa me'eka' nudapa'. Na'uli' hipa': Mpu'u-mpu'u momepalako'ta? Na'uli' bengka: Hia' kita momedapa'! Na'uli' hipa': Bangkahi pokahae wotonu, bengka! Djolia ngaha-ko mpai'. Bulana motampo' bengka, mentaka'mi hipa' hi tawu iku bengka. Ko'ia mahae na'uli'mi hipa': Hiaa! pokeno bengka! Pe'ongko' bengka. Mokeno toe, mporaa-rata tampo', na'uli' wo'omi hipa': Ane ngahako, motampo'ko ulu. Nta' kaneo'na mohopu'idi hipa', ntani' na'uli'ki bengka motampo', bona mporoho pentaka'na. Kamoroho wo'o pentaka'na, na'uli' wo'omi: Pokeno bengka! Pokenonami bengka. Na'uli' bengka bulana mokeno: Hi'apako hipa'? Natompoi' hipa': Oi moto'a. Alaa ngkangahana bengka mokeno, umai mohopu' hipa'. Pokenona toe, mporata bingkena, mona-

wu' bengka, mosopa ngihi'na mali wongko. Na'uli' hipa': Ai'! beiwa bengka, nusaurua ngone, beiwa waetu e, mosopami ngihi'nu. Djadi' bengka me'ea'imi.

III. *Mahapi pai' entje'*

Ondanks de waarschuwing van de garnaal zwemt de aal in een fuik en wordt door de eigenaar daarvan meegenomen.

Ria hadua tauna mpota'a taboana hi liku. Oti nata'a, palainami. Ko'ia mahae hilou mahapi. Nahilo entje'. Na'uli'mi entje': Mahapi, neo' hilou, kuhilo-kuna ngone to mpota'a taboa. Na'uli' mahapi: Boa'nu, entje', paka' ta'i woo'nu.

Toe mahapi kanapesua'nami taboa ngala' opa, pohan taboa, tipotuhu mahapi. Na'uli'mi entje': Beiwa, mahapi, boa'ku? Umapi winihi mahapi. Ko'ia mahae tumaimi pue'na taboa mpo'ala'i, nakeni hi tomina.

IV. *Wulehu' pai' uru*

De slangekopvis haalt voor de kinderen van zijn vriend de muis op diens verzoek een kippeei door via een fuik in een waterbamboe te komen, die door de waterhaler mee naar huis genomen en tegen zijn kippenhok gezet wordt. Na het ei gepakt te hebben, gaat hij op dezelfde manier terug.

Mobalera. Djadi' hangkani mo'ana'mi wulehu'. Na'uli' wulehu': Doko' ngkoni'mi ana'ta, uma apa ntani' perueana ana'ta, ntolu-manu'-wadi. Na'uli' balena: Io'. Djadi' uru toei natuku'mi lolita balena. Djadi' uru hilouimi hi buwu. Ria hadua to ntomu'. Djadi' uru hi rala buwuimi, natolou'mi ue toe hi rala bahina. Djadi' mempuna'mi uru hilou hi rala bahi. Ponu'mi bahina, napaha'ami tauna toei hilou i tomi. Napilintjare hintjori peta. Djadi' uru mengkalitowo hilou hi peta. Na'ala'mi ntolu-manu' to i rala peta, pai' metibo' ntjulii' ngkai peta hilou hi bahi. Otimi uena, hilouimi ntjulii' ntomu'. Rata i buwu metibo'mi uru ngkai rala bahi, pai' metibo'imi hilou hi balena. Na'uli' rata hi balena: Oimi peruea ana'ta, bale. Kanakoni'nami ntolu-manu', pai' tuwu' ana'na wulehu'.

X. *Hananga*

Als een kinderloos echtpaar, na een ondoordacht uitgesproken wens, toch een zoon krijgt, is deze slechts één span (*hananga*) groot, en hij blijft ook, op volwassen leeftijd gekomen, even klein. Hij wenst dan te trouwen en laat zijn moeder een van de zeven dochters van de vorst ten huwelijk vragen. Pas de jongste stemt er in toe. Zij trouwen, maar worden door de vorst naar een hutje op het veld verwezen. Hananga gaat met zeven ketoepats en zeven eieren als mondvoorraad op reis naar het dorp van de Schepper. Als hij na zeven dagen zeven dorpen doorgekomen is, en zijn proviand op is, bereikt hij zijn doel, en

vraagt om een normaal lichaam te krijgen. Hij moet dan de juiste hamer uitzoeken (die waarmee mensen gemaakt worden, en niet die voor dieren). Dit lukt hem door de hulp van een vuurvlieg. De Schepper verbrandt hem en smeedt hem uit de as een nieuw lichaam. Hij laat hem door enige dorpen lopen, waar Hananga uit de opmerkingen van de mensen verschillende onvolkomenheden te weten komt, die telkens door de Schepper verbeterd worden. Tenslotte krijgt hij van de Schepper een ring met de belofte dat alle mensen in de dorpen waar hij door zal komen zijn onderdanen worden. Met een groot gezelschap arriveert hij in zijn eigen dorp. Zijn vrouw heeft hij gewaarschuwd om hem siri in een klapperdop aan te bieden zodat zij elkaar zo herkennen. Als hij zich tenslotte bekend maakt, zijn al haar zusters beschaamd, wordt hij een aanzienlijk en rijk man en kiest men hem in plaats van haar vader tot vorst.

Ria rodua tauna ntjamoko, uma mo'anai'. Na'uli' tobina: Doko'akuwo mo'anai', kampa'na hananga kabohena. Mahae-hae mo'ana' mpu'uramo, bate hananga kabohena. Rapokakamaimi rapodoo batena hananga kabohena, duu'na madjadi' hewa' kabilasa. Batena hananga kabohena. Na'uli'mi Hananga, mpo'uli'ki tinana: Ina'! Doko' motobineama. Na'uli' tinana: Hemami-kona to doko' nupotobine, Uto'? Na'uli' Hananga: Lou nupekune'ka ana' magau' to pitu toronaa i bola'. Na'uli' tinana: Ha rapokonota, Uto'? Apa' kita', wotota, nuhilo motomi wotonu, uma hewa' woto-kai toe-lau. Na'uli' Hananga: Kana raperao, Ina'! Bela (Uma) kita' ngintja! Hilou mpu'umi tinana. Rata ria, na'uli' magau': Napa patudjunu, totu'a? Na'uli' tinana Hananga: O, magau', Hananga doko' mampotobine ana'nu to ulumua'. Na'uli' magau': Uma aku' mpo'uli'; hi'a moto-hawo mpo'uli'. Pekune'i! Rapekune'i, umai dota. Nawoli' tinana hi Hananga: Bee, Uto'! umai dota to ulumua'. Na'uli' Hananga: A, hangkanipi hilou (tena)ko, Ina'! Uli'ki duntjuna, karoduana. Hilou wo'oimi tinana. Rata ria, mololita wo'oimi hewa' lolitana ri'ulu: Hananga mpokamaro karoduana, duntjuna to ulumua'. Rapekune' wo'omi duntjuna to ulumua' tetui, uma wo'oi-hawo dota. Ntjuli' wo'oimi tinana Hananga. Rata ria, na'uli'mi tinana: Uma wo'oi-wadi dota. Na'uli' Hananga: Hangkanipi hilouko, Ina'! Uli'ki katoluna. Lou wo'oimi tinana, uma wo'oi dota. Duu' ka'opo'na. Duu' kalimana. Duu' ka'onona. Timulu umara dota. Na'uli' Hananga: A, kahudurapi! Hilou wo'oimi tinana. Rata ria, na'uli' magau': Napa nu'uli', totu'a? „Nasuroa Hananga kana doko' napotobine kahudunu.” Napokio'mi ana'na kahuduna. Napopolibu'i, natompoi' ana'na, na'uli': Dota motoa-kuna. Nawoli'mi tinana Hananga. Na'uli'ki Hananga: Rapokonotamo, Hananga. Moroeimi magau', apa' napokono-hana ana' kahuduna ni Hananga. Na'uli' Hananga, apa' monoa'mi karapokonona, na'uli': Uma mahae memua'ama. Djadi' rapopemua'imi. Ka'otina memua', na'uli' magau', apa' umai napokono Hananga: Bo ntjamokomo-koi oo, malai-

mo-koi ngkai hirei, neo'po-koi mo'oha' hirei. Djadi' malairamo-rawo, hilou mo'oha' hi humi' lida' hi raha pongko morone. Mahaeramo mo'oha' hirehe'e. Pongkoni'ra uma katonoa.

Mahae-hae, na'uli'mi Hananga: Babehika-kuwo bokuku, pitu-meha' kutupa', pitu-meha' ntolu-manu'. Na'uli' tobinena: Ha lou hi'apako? Natompoi' Hananga: Doko' modagaa. Nta' mpali' Topeponu-manusia'i-di. Djadi' rababehiki. Na'uli'ki tobinena: Iko, neo'ko malai ngkai pongko toi, ane' ko'iaa rata. Djadi' hilouimi, me'ongko'imi. Narata hangata, napekune'mi: Hi'apa Topeponu-manusia'? Ra'uli'-rawo: U, molaa-pidi. Turuimi ria. Kamepulona, me'ongko' wo'oimi. Hamengi hameha' kutupa' hantaku ntolu-manu' nakoni', butu bengi poturuana. Mporatai karongatana, turu wo'oimi ria, pai' napekune' wo'ora pue' ngata: Hi'apa Topeponu-manusia'? Ratompoi'-rawo: U, molaa-pidi! Kamepulona, me'ongko' wo'oimi, mporata katolu-ngatana. Rata ria, napekune' wo'oramo: Hi'apa Topeponu-manusia'? Ra'uli': U, molaa-pidi! Kampeneona mako' wo'oimi, duu' mporata ka'opo'-ngatana. Napekune' ria, bate-bate to molaa oa' petompoi'ra. Duu' kalima-ngatana, duu' ka'ono-ngatana, bate-bate to molaa oa'. Rata kapitu-ngatana, ra'uli': Ha'eo-damoko ngkai rehe'i. Djadi' otimi bokuna to pitu kutupa pitu ntolu-manu'. Djadi' ha'ea toe napasimuku mako' rata hi ngata Topeponu-manusia'. Rata ntjumunou'. Kanahilona Topeponu-manusia', napekune'imi Hananga: Napa-kowo pai' tumaiko? Metompoi' Hananga: Napa-kona! Nuhilo-motomi wotoku. Merapi'a nupokalompe' wotoku. Na'uli' Topeponu-tau: Koi' ala' palu, retu palu hi potampaa. Hi potampaa retu ria palu tauna, ria palu porewua. Ane' bela palu porewua nu'ala', mewali porewuako. Ane' bela palu manusia' nu'ala', bo madjadi' manusia'ko. Hilou nupelihi moto-kowo. Djadi' Hananga geo'imi. Duu' ngkabengia ntoro geo'. Ko'ia mahae tumai kalipopo'. Na'uli' kalipopo': Napa nupokageo', Hananga? O, aku' rahubui mpopelihi palu tohe'i, djadi' uma ku'intjai palu manusia'. Na'uli' kalipopo': Kutudo'-damokoko. Na'uli' Hananga: Ane' ma'ahi'ko, tudo'ka-kuwo. Na'uli' kalipopo': To'uma to kupengkahopoi', tetumi nu'ala'. Mengkahopo'imi kalipopo' hi palu manusia', pai' lako' monoa' na'ala' palu manusia'. Pai' nakeni napopehuwuki hi Topeponu-manusia'. Nawile Topeponu-manusia', bate palu tauna moto-hawo. Pai' hilou naropu kadju. Oti toe, rea'na-damo apu. Na'uli'miki Hananga: Ngkalatadi-moko mengkatunu. Pengkalatadinami-hawo Hananga hi rala rea' apu. Wali awuimi. Oti toe, narumpumi Topeponu-tau awuna, pai' lako' napalu. Napalu-palu toe, wali hewa' tauna. Pai' napopo'inoha. Pai' napopokore. Pai' napopomako'. Oti toe, napopolibu'imi. Na'uli'ki: Perao momako'. Mako'imi. Na'uli'ki: Hilouko

i rala bola', mpoliu tomi to momeduntju tetu, pai' nupe'epei libu'ra. Louimi-hawo. Lako' rata hi tomi lomo' kahumaa-pidi, ra'uli': Motingkadee'i, rede' witi'na hamali. Ntjuli' wo'oimi. Rata ria, napekune'imi Topeponu-tau: Napa ra'uli'? „Ra'uli'ka: Motingkadee'i, rede' witi'na hamali.” Natampa wo'omi witi'na, napelompehii. Oti natampa, na'uli': Hilou wo'omoko! Hilou toe, mpoliu tomi kahumaa. Uma apa ra'uli'. Mporata tomi karoduntjuna, na'epe libu'ra: Bohe woo'na to liu toe-lau. Ntjuli' wo'oimi Hananga. Rata ria, napohibali wo'omi hewa' to na'epe ria. Na'ala wo'omi palu Topeponu, pai' nakolompehii tena woo'na. Oti toe, nahubui wo'oimi hilou, mpoliu tomi hi kahumaa pai' karoduntjuna, uma apa-apa ra'uli'. Mpoliu tomi katoluna, na'epe-hawo: Mokalipo' woo'na. Kantjuli'na wo'omi. Rata ria, naparata wo'omi hewa' to ra'uli' ria. Nakolompehii wo'oimi, pai' nahubui hilou wo'o. Kahilouna wo'omi-hawo, mpoliu tomi tolu-duntjua, uma apa-apa ra'uli'. Sampale to na'epe: Hema kabilasa to liu? Pai' ntjuli' wo'o, naparata ria hi Topeponu. Napekune'i: Napa ra'uli'koko? „Ra'uli'ka: Hema-di-hana kabilasa to liu toe-lau?” Na'uli' Topeponu-tau: Mai kuwaru'ko, pai'ko hilou tena. Oti nawaru'i, kahilounami. Uma me'ili'. Naliura toronaa to modau hi parawa, hangaa ngkebeera: Bee, hema-hana kabilasa to liu e? Na'uli' balena-rawo: Be! uma-kuwo kuintjai, bale, ba hemai-hawo, lompe' rahi-hana!

Ntjuli'mi Hananga. Rata ria, napohibalimi pe'onti'ra toronaa naliu. Na'uli' Topeponu-tau: Ane' wae, hudumoko, poremi wotonu; ntjuli'-moko hi ngatanu. Djadi' Hananga wali kabilasa meliu-liu kasubo'na. Neo' ntjuli'imi, mpalakanaimi hi Topeponu. Na'uli'ki Topeponu: Oi hintjiku nupopehuwu hi ngata to nuliu katumainu. Hawe'eara nupo'ema' ikoramo, nupoparentaramo, nupobatuaramo, hawe'ea ngata to nuliu owi. Djadi' mporata mporatai ngata to naliu katumaiana napo'ema' omearamo. Duu'na rata hi mali bola'na moto. Ra'epe-rawo to hi rala bola'na Hananga, hangaa modjiwo'damo tauna. Goo' rakado'. Ra'epe to i bola', ra'uli': Hema to rata? Ra'uli'-rawo: Uma-kaiwo ki'intjai. Mesuroimi Hananga hilou hi rala bola', mpo'uli'ki tobinena karatanami Hananga, duu'na nte tina tuamana. Ra'epe-rawo suro toe, na'uli' tobinena: Uma kupangalai', mahaeimi mate, mahaeimi uma ria lelen. Na'uli' topongkeni suro: Ane' ratai Hananga, nupokarodo pinongo hi banga' ngkawulu, nubulu' pinongo hi banga' ngkawulu. Nabulu'mi-hawo. Ane' ratai, rodoko mohura nte tinana pai' tuamana. Todea hi rala ngata, ana' maradika toronaa, mpokarodo pinongo hi pompongoa mpu'u (bate pompongoa), duu'na toronaa to nakamaro ri'ulu, to mpoka'odja'i. Kamepulona Hananga pai' doona to wori'

mesua'ramo hi rala ngatana. Rahilo-rawo molilia tauna to napo'ema' Hananga. Djadi' hawe'ea maradika ngata hilou omea mpotomui. Aga uma ra'intjai ka-Hananga-nami torata. Ra'uli'-rana tauna to ngkai apa moto'i-hawo. Nta' Hananga-midi. Rapopohuraramo hawe'ea tauna, rapopompongo. Hananga-hana uma ntau' mpongo. Ratonui pinongo toronaa hi pompongoa, umai dota mpodoa. Mpolele mata banga' ngkawulu to nakeni tobinena. „Nampa' ria to ngkamu banga' ngkawulu, hi'ami tobineku.” Tobinena wo'o-hawo umapi na'intjai tomanena, apa' wali kabilasa lompe'imi, umapi-hawo batena Hananga. Ko'ia mahae, nahilomi to ngkamu banga' ngkawulu. Napenonoi: Tetumi tobineku. Kahilounami, umapi napewili' pompongoara, kaliu-liu hilou mpodoa banga' ngkawulu. Rahilo toronaa todea helau: Napa pai' kita' uma nadoa pompongoata? Ntani' hilou mpodoa banga' ngkawuluidi-hana. Nta' tobinena-di-hawo. Otiramo mpongo, mololitaimi Hananga: Aku'mi Hananga, bona ni'intja, to nipoka'odja' owi; kahudu toi to mpokonoo.

Djadi' hawe'ea to mpoka'odja'i ri'ulu soho'mi nonora, apa Hananga mobehi ngatana motoimi, wali ngata to bohe. Po'ua'na uma hema mporatai. Ko'ia mahae umapi rapakulei' pue' ngata mpo'ewai. Na'uli'mi magau'ra: Aginami Hanangami pengooa'ta, tapomagau'imi. Djadi' rapomagau'imi, tomina lompe'mi, tobinena, toka'asi'-asi' lingku'na, wali umapi apa-apa to uma ria. Wori' bengkana, porewara mpengaa ria, rewa hi rala tomi ria hangkani, uma ria to kura'na. Ompi'na to mpoka'odja' Hananga owi, pai' tuama tinana, wali kabu-mpai'. Apapi Hananga, madjadi' hi'adamo maradika ngata toe.

XI. *Ana' to mopeka*

Een onverzorgd achtergebleven weesjongen maakt een hengel en gaat vissen. Er komen muggen op hem af, die hij er toe brengt hem niet te steken maar hem mee te nemen naar hun dorp. Hij overnacht in het huis van de muggenvorst, die hem leert bij het vissen telkens te roepen Bamboekoker! Draagmand! en Sirih-tas! Door de muggen teruggebracht naar de plaats waar hij gevestigd had, volgt hij deze raad op, en krijgt inderdaad de drie voorwerpen. Hij ontmoet iemand die houtwerk voor huizen maakt om het bij bestellingen in voorraad te hebben, en ze bouwen daarvan een huis voor zichzelf. Hij krijgt onenigheid met een edelman over diens buffel die steeds weer hun maisaanplant verwoest, zodat hij de buffel tenslotte doodt. Hij gaat met de edelman een wedstrijd aan wie het rijkst is: als de jongen verliest wordt hij fijngehakt, als hij wint wordt de edelman zijn lijfslaaf. Ieder haalt al zijn bezittingen uit zijn huis en bedekt er zijn erf mee. De jongen blijkt het meest te bezitten en wint dus.

Ria hadua ana' tuwu' haduduana. Koni'na napomehagoi dike' hi une' kepeo'. Djadi' hangkani ana' toei mpo'ala' rui munte, nababehi pekana. Ntjumunou'mi, hilouimi mopeka. Djadi' rata koromu' mpoko-

to'i. Na'uli' ana' toei: Neo' wule' nikoto'a, agina nikowa' lauama. Na'uli' koromu': Pirimi matanu. Koromu' toei rakowa'imi ana' to mopeka toei. Djadi' rata i tomi koromu', ria hadua maradikara. Rata hiria i tomi maradika koromu', na'uli'mi maradika koromu': Napa nu'ala' tumai? Djadi' na'uli' ana' to mopeka toei: Bulaku mopeka, nakoto'a koromu'. Ku'uli'raka: Neo' wule' nikoto'a, agina nikowa' lauama. Djadi' rakowa'ama, pai' alaana rata reia. Na'uli' maradika koromu': Turu reitamo. Na'uli' ana' to mopeka: Io'.

Djadi' ana' toei turu hi tomi maradika koromu'. Kamepulona ngkoni'-imi pai'i malai, pai'i natudui' maradika koromu'. Natudui'i popekana hiria mpai'; na'uli' maradika koromu': Ane nutene'pi pekanu mpai', nu'uli'mi: Lampa. Pai' nutene' nu'uli' wo'o: Bungke. Pai' nutene' tena, nu'uli'mi: Batutu. Ngkai ree rakowa'imi ntjulii' koromu' toera hi popekaana wengi. Rata ria, bate pokoreana wo'o-wadi. Natene'mi pekanu, na'uli': Lampa! Pai' natene' wo'o, na'uli: Bungke! Pai' natene' wo'o, na'uli': Batutu! Djadi' hawe'ea to tolu toe, to nakahangai', ria omeami.

Djadi' ntjulii'imi, mpokolo bungkena to napeka we'i. Mporua' to moteba' bola'. Na'uli' ana' toei: Hema pue' bola' to nuteba' tetu? Na'uli' topoteba': Uma hema pue'na, wule' kakuteba'na mara-wadi. Ane ria to mpohubuaia mobehi tomi, kupokarodo ami' bola'na, bona, ane rahubuaia, modjolimi hangaa kuhenta, ane kubabehipi tomi. Apa' aku' uma wo'o-kuwo katonoa po'ohaa'ku. Djadi' lompe', ane nupokono, moromutamo mo'oha. Na'uli' ana' toe: Wa'etumi le! Aga hilouta ulu mp'ala' anuku ree-ria. Hiloumi to moteba' bola'. Rata ria, nahilomi anu to rakeni. Na'ala'mi bungke to rakeni, ntjulii'ramo hilou hi bola'. Apa' otimi bola'na to nateba', hangaa mpeka'aui-damo karia koni'ra mobehi tomi. Djadi' riami koni'ra, mobehiramo tomi, rapokakama, rap'ohai' hira rodua-wadi.

Otimi tomira, mobehi bonearamo. Natudja' goa', hiloumi bengka maradikara mpokoni' goa' to i boneara. Na'uli' ana' toe: Neo' nipelele' bengkani mesua' i bonea-kai, daa' otimi goa'-kai nakoni' bengkani. Agina nihoo'-koiwo. Djadi' maradika toera uma rahoo' bengkara. Hangkani mesua' wo'oimi hi boneara. Djadi' ana' toei nadapa'mi bengka nasaku. Djadi' bengka toei mateimi. Na'uli' maradikara: Napa pai' nusaku bengka-kai? Metompoi' ana' toei: Io', ku'uli' moto-kokoi nihoo' bengkani, uma nipangalai'. Djadi' mesua'imi, kusakumi. Na'uli' maradika: Meka' uma mpai' hono' nupopo'oli bengka ihi' tominu toe-ria. Metompoi'mi ana' toei: Wule' peraomi-hana! Ura tumai anunu, kuhilo iree-lau. Ane kudagiko, iko kupobatua, kupopompori ta'i. Na'uli' mara-

dika: Wule' peraomi-hawo le! Ane iko wo'o kudagi, kusahako. Metompoi'mi ana' toe wo'o, na'uli: Neo'a nusaha uma nupokarekea; ane ko'ia djadi' ewa' epu'a, neo'a ulu nubahakai mposaha. Na'uli' maradika: Mai, ku'urami anuku ngkai tomi. Pai' ra'ura hobo'mi berewera. Na'uli' ana' toei: Ane ria-pidi, ura ura tumai. Ra'uli': Ria-pidi. Pai' ra'ura tena wo'o. Na'uli' ana' toei: Ria-pidi? Na'uli': Umapi. „Wae, ongko'mi ntjulii' hilou i tomi.” Otimi ra'ongko', na'uli' ana' toei: Laa! kitami hilou i tomiku, bara riaka-kuwo mpai', bara uma. Na'uli': Wule' hiloutamo hawo-le. Rata i tomina, na'uli': Huramo-koi, pai' ku'ongko'mi-kuwo anuku. Djadi' na'ongko'mi, wori' ngkali'imi mpotau' anuna, hobo'mi berewe. Hantjokipi to ko'ia tidjelengohi. Mo'ompo ngangaimi maradika. Na'uli' maradika: Ria-pidi? Na'uli' ana' toei: Ria-pidi. Na'uli': Oo', nudagiama. Nau' ko'ia nudjelengohi to hantjoki, umapi poi' nu'ura. Nu'ongko'mi ntjulii' hilou hi tomi. Djadi' nahilo ana' toei madagiimi maradika, apa' ka'oti potipa'ra: ane iko madagi, iko kupopompori ta'i. Djadi' na'io'mi maradika to ra'uli' ngone i tomina. Kanturina ana' ilu na'ala' kumau, napopompori ta'i ana' ilu. Djadi' maradika napobatua ana' ilumi.

XII. *Ana' ilu*

Drie weesjongens die zelf voor hun onderhoud moeten zorgen vangen in een van hun strikken een gouden haan, die hun door te kraaien eten, een gouden huis, en huisraad verschaft. De vorst, afgunstig geworden, beveelt dat iedereen doodkisten moet gaan kappen, laat de wezen in een kist gaan liggen om die te passen en laat die dan sluiten en de rivier afdrijven. De haan neemt hij zelf mee. Na drie dagen ontsnapt de haan, vindt de kist en opent die. Door te kraaien brengt hij de jongens weer tot leven, zorgt weer voor huis, gouden huisraad, rijst en huisdieren, en keert dan terug naar de hemel vanwaar hij naar hen gezonden was door de Schepper. Als de vorst komt kijken wordt hij verblind door het goud en de rijkdom, en erkent de mindere te zijn. De wezen worden de meesters van het hele dorp.

Ria tolu ana' ilu, paka' tomane. Merapi'ra-rawo koni'ra, uma hema to mpowai'ra. Lenge'ramo-rawo merapi', ra'uli'mi: Kita-tawo nta'a. Kahilourami mpali' potina'aara. Karatana, ranai. Oti ranai, kampe-neona hilouramo nta'a. Pitu'eomi rata'a, pitumulu' wo'omi ponta'aara. Kahuduna pitumulu', otimi tina'ara. Mpeneo mpeneo ratango', uma namo' apa ntara. Oharamo ntango', uma oa' ria apa-apa nawoko' tina'ara. Na'uli' kahudura: Aku' mpeneo hilou moto-kuna kupehiloi. Ra'uli' tuakana: Ane hilouko, hilou wo'o-ka-kaiwo, kampa' hangkale' toi. Kahilourami. Onomulu'mi raliu, uma namo' apa-apa. Kapitumulu'na, mporatara kahuduana tina'ara, rahilo pohumi. Ra'uli': Napami woko'na le? Mokeno to tu'ai hilou, nahilo-hawo merungenge'. Kahilounami,

nakamu-hawo, nahilo manu' bulawa. Kana'uba'nami. Wuluna to mobuti napengkarupepai' ratima' rape'itui'. Kana'uba'nami to tu'ai. Malai toe, rata hi mali ngata. Pento'orami hi rala popada, pai' rabongka manu'ra. Bulara mohura, turua'mi manu'ra: Tuturua'uu! rata koni'. Ka'otina turua', rahilo-rawo riami koni' tolumputu', morani'-pidi. Kara'ala'nami rakoni', apa' mo'oro'mi ta'ira. Bulara ngkoni', ra'uli wo'omi: Bohumi ta'ita, ane dungku uda, matetamo kolu. Na'epe manu'. Katurua'na wo'omi: Tuturua'uu! wali tomi bulawa. Rapiri-rawo matara pai' rabini', rahilo-rawo hi rala tomi bulawaramo. Butu njalana karewa hi rala tomi, duu'na pongkoni', hawe'ea ria. Djadi' umapi apa kabura. Ko'ia mahae, rahilo to ngkai rala bola'. Ra'uli': Hema pue' tomi to lompe' rahi ria? Ra'uli' helau: Tomi ana' ilu, to uma tawai' merapi' lalau. Djadi' mohingi'mi maradika ngepe ria manu'-bulawara ana' ilu. Napali' rekena bona ma'ala hi hi'a manu'-bulawara. Mohawa'imi: Hawe'ea tauna hilou moteba' kadju kiu. Uma ma'ala hadua metoro. Hilou omea. Djadi' ana' ilu to kahudu hi'a oa' mpoka'imaki manu'. Hilouramo mpoteba' kadju kiu. Ompi'na to rodua uma-rana hiloura. Otiramo moteba' kadju kiu, ra'uli'mi: Agina butu duani turu hi rala kadju kiu to tateba' toi. Ikomi ulu, ana' ilu! Ane kolontjoako, naporae'mi kiu to tateba' kadjuna. Manu'nu wai'ki maradika mpokamu. Nabongka abe'na, pai' mpo'ala' manu'na, nawai'ki maradika. Pai'i mengkapuna' hi rala kadju kiu. Na'uli' maradika: Pelou'! Karalou'nami. Na'uli' maradika: Pakapu'. Karakapu'nami. Na'uli'mi maradika: Peroho! Ka'otina raperoho, na'uli'-mi maradika: Kowa'imi, lou djole' hi ue bohe. Karakowa'nami radjole' hi ue bohe. Manu'-bulawana mengkalipuru. Nahoo' naperohoi pai' nakeni hilou hi tomina. Pitumengi pitu'eomi ngkai karadjole'na ana' ilu, mengkalipuru manu', tibahaka ngkai tomi maradika. Peda'mi nonona maradika. Katibahakana manu' bulawa, pengkalimokonami ntja'u mpopali' kadju pue'na. Narua'-hawo tono hi po'ole. Kahilounami mentjarake hi lolo kadjuna. Kanatilo'kinami pokapu'na. Putu omeami pokapu'ra pai' natada, tehungka' lou'na. Nahilo-hawo pue'na mparanguge ulena. Kanatilo'nami ulena, pai' narumpu wukuna, pai' napome'umpu' omea. Ka'otina napome'umpu' omea, turua'imi. Katurua'na na'uli': Tuturua'uu! mome'umpu' wuku pue'ku. Ka'otina turua', mome'umpu' wuku pue'na. Katurua'na wo'omi: Tuturua'uu! ntjuli' ihina pue'ku. Kantjuli'nami ihi pue'na bate-batena. Katurua'na wo'omi: Tuturua'uu! Momatai ntjuli' pue'ku. Ka'otina toe, momatai ntjuli'mi pue'na. Katurua'na wo'omi: Tuturua'uu! mo'inoha' ntjuli' pue'ku. Ka'otina turua', mo'inoha' ntjuli' pue'na. Oti toe, turua' wo'oimi: Tuturua'uu! molengo pue'ku. Pogelonami. Katurua'na wo'omi manu'

bulawa: Tuturua'uu! Moroho ntjuli' wukuna pue'ku. Karohona wo'omi wukuna pue'na. Turua' wo'oimi: Tuturua'uu! mohura pue'ku. Ka'otina turua', pohurana pue'na. Katurua'na wo'omi: Tuturua'uu! mokore pue'ku. Pokorenami pue'na. Katurua'na wo'omi: Tuturua'uu! momako' pue'ku. Pomako'nami pue'na. Nahilo mako'mi pue'na, ko'iai molibu'. Katurua'na wo'omi: Tuturua'uu! molibu' pue'ku. Ka'otina turua', molibu'mi pue'na. Djadi' mololitaramo, apa' molibu'mi pue'na. Na'uli'mi pue'na: Mo'oro'mi ta'iku. Katurua'nami manu' bulawa: Tuturua'uu! tumai koni'. Ka'otina turua', rata koni'. Kangkoni'nami pue'na. Ka'otina ngkoni', na'uli'mi manu' bulawa: Hiloutamo ntjuli' hi rala ngata; aga aku' kubawa-damoko hilou hi tomita. Agina kupokahono' rewa hi rala tomita. Hawe'ea mpengaa kutu'u ami'koko, apa' aku' malai motoa hilou hi langi'. Aga'iana, ikomi mpai' rapue' humangata. Otira mololita toe, palairami hilou hi tomira. Rata ria, turua'mi manu' bulawa: Tuturua'uu! tomi-kai ponu' ihi'na pai' parewa bulawa. Ka'otina turua', ihia' tomina parewa bulawa. Katurua'na wo'omi: Tuturua'uu! Hawe'ea powaru' pue'ku rata omea. Ka'otina turua', rata pohea pue'na. Oti toe, turua' wo'omi: Tuturua'uu! rata pae pituntomi. Ka'otina turua', rapiri matara pai' rabini', rahilo-rawo pituntomi tomi ponu' pae. Djadi' ganami hawe'ea parewa hi rala tomi, turua' wo'oimi: Tuturua'uu! rata hawe'ea porewua to rapodoo manusia'. Rapiri matara pue'na, pai' rabini', mule' rahilo-rawo hobo' popada paka' porewua, momegalo ntongo'. Hawe'ea porewua ria omea. Na'uli'mi manu' bulawa: Pue', bo hudumi po'ua'nu, aku' ngkalimokoama ntjuli' hi langi'. Na'uli' pue'na: Umako kupeliu manu'. Na'uli' manu': Uma ma'ala nutagia. Pai'a tumai, uma dotaku, natuma to mpadjadi'a. Apa' nahilo-koi owi mpe'ahii' katuwu'ni, ilu. Toe pai' tumaia aku', mai bona lompe' katuwu'ni. Bo lompe'mi katuwu'ni, ngkalimokoama hilou hi langi'. Pengkalimokonami. Pengkalimokona hilou hi hologa, geo'mi pue'na, nahoko'i, umaipi tono. Ngkalimokona ngkai hologa, ntara hi opa', pario hilou hi langi'. Ka'umanapi rahiloi.

Riami to mpohilo tomira ana' ilu, pai' karewara bo porewua, raparatamiki maradika. Na'uli'mi maradika: Ane hewa'etu, hiloua mentjua'. Ane modungkaa rata hi tomira, bo aku' mepue' hi hira'. Kahilounami inaradika. Lako' molaai, nahini tomi bulawa matana, kamodungkanami. Na'uli'mi ana' ilu: Maradika! Ane doko' tumaiko, piri matanu. Kana-pirinami matana. Na'uli'mi ana' ilu: Bini' matanu, pai'ko tumai. Nabini' matana, pai'i hilou ngkahe' tuka'. Karatana hi wobo', pemua'na hilou, ra'uli'ki mohura hi ila'. Lako' mohura-hawo, tidjole' wonona rata rini hamali. Ra'uli'ki: Piri matanu. Kanapiri matana, pai' ra'uli'ki mpobini',

lako' tonoi mohura. Nahilo-hawo parewa hi rala tomi uma ria mporatai. Nakamata popada, bihi' porewua. Na'uli'mi maradika: Hewaepi, bo kuhilomi tomini pai' porewuani, uma hema mpohibaliaki, aku' pai' parentaku hawe'ea mepue' hirei-damo. Koi'mi kipomaradika. Djadi' hawe'ea humangataru napobatua ana' ilu-radamo, hi'ami maradikara.

XIII. *Tauna ntali'ana'*

Toledona' past telkens het advies van zijn moeder op de verkeerde manier toe. Als hij een paddestoel stukslaat, zegt ze dat hij die had moeten plukken; als hij dan bijen ziet, „plukt” hij die dus, maar die had hij moeten uitbranden; dus verbrandt hij de strik van een gevangen zwijn, maar dat had hij moeten doodsteken; dus steekt hij een garnalenvisser dood, maar die had hij om garnalen moeten vragen. Hij ontsnapt alleen aan de wraak van de verwanten van de gedode man door aan te bieden eerst een vat te gaan halen om zijn bloed in op te vangen als ze hem doden. Als zijn moeder hem aanraadt een zwijgzame vrouw te nemen, brengt hij stilletjes een dode in huis. Als zijn moeder dit door de stank bemerkt, begraven ze de dode. Als zij een wind gelaten heeft, denkt hij dat zij dood is en begraaft haar dus. Als hij om gelijke reden zichzelf ruikt, denkt hij dat hij dood is en begraaft zichzelf. Voorbijgangers lichten hem in en graven hem weer uit. Hij graaft zijn moeder weer op en zij komt weer tot leven.

Hanga' ana'ra Toledona'. Hangkani hilouimi modao' i rala boneara, mporua'i rawa', naweba'. Ngkai ree ntjulii'imi hilou i tomi. Na'uli'ki tinana: Aku'-di we'i, ina', mporua' rawa' e, kuweba'-wadi. Hampetompoi' tinana: Matani' raweba'-di, uma rahopu'? Hampetompoi' ana' toei: Bo mpeneo.

Kampeneona modao' wo'oimi. Narua' wani. Hampegoli nahopu'. Kanahopu'na metibo'imi natuhi. Ngkai ree hilou wo'oimi hi tinana. Ratai ria, na'uli': Aku'-di we'i mporua' wani e, kuhopu'. Na'uli' tinana: Matani' rahopu'-di, uma rasuwe? Na'uli' ana' toei: Bo mpeneo.

Hilou wo'oimi modao', mporua'i pomentana, woko' wawu. Hampegoli hilou mpo'ala' apu, pai' nasuwe. Kanasuwena modupe'mi mpugana, metibo'mi wawu. Ngkai ree ntjulii'imi hilou i tomi. Ratai ria na'uli'ki tinana: Aku'-di we'i, ina', mporua'a wawu nawoko' pomentaku, kusuwe. Hampetompoi' tinana, na'uli': Matani' rasuwe-di, uma rasaku? Hampe-tompoi' ana' toei: Bo mpeneo.

Kampeneona wo'o hilou wo'oimi modao', mporua' to mohao'. Hampegoli nasaku. Oti nasaku, ntjulii' wo'oimi hilou i tinana. Ratai i tinana, na'uli': Aku'-di we'i, ina', mporua'a to mohao', kusaku. „Matani' rasaku-di, uma raperapii'ra?” Na'uli' ana' toei: Bo mpeneo.

Kampeneona, hilou wo'oimi modao', mporua' tauna mosinaha bau'. Ra'uli'ki: Ikomi to mposaku ana'-kai! Ngkai ree lako' neo' rasakui, na'uli': Neo' ulu nisakua, kupali' ulu ponakaa raa'ku. Ngkai ree umai oko rasaku. Ntjulii'imi ana' toei hilou i tomina. Ratai ria na'uli'ki

tinana: Aku'-di we'i, ina', mporua' to mosinaha, neo' rasakua. Ku'uli'-raka: Neo'a ulu nisaku, kupali' ulu ponakaa raa'ku. Natompoi' tinana: Lawi' uma-wako oko rasaku, ane mpali'-hawo tobine, neo' ra'ala' to djole', agina to mungku-wadi. Na'uli' ana' toei: Io'.

Kampeneona modao' wo'oimi mpohilo tauna ngkali'antje' i tawu kadju. Na'uli'ki: Deru'ko kutara. Umai winihi, tauna to ngkali'antje' toei we'i. Ngkai ree na'uli' wo'omiki: Deru' mpu'uko kutara. Uma wo'oi-wadi winihi tauna to ngkali'antje' toei we'i. Napenonoi ana' toei: Ba to na'uli' Ina'mi tohe'ii. Hampegoli napaha'ai hilou i tomi, kaliliu natu'u i poturuana. Na'uli'ki tinana: Neo' mpa'i nupehilo poturuaku. Ngkabengiami na'uli'mi ana' toei: Neo'ko-kowo mekiri. Kamepulona na'enga' tinana ria to mohoa. Hampegoli tinana hiloui mpehilo poturua ana'na, nahilo-hawo tauna to mate. Na'uli'ki ana'na: Napa-kona pai' nutu'u ria tauna to mate? Hampegoli hilouimi ratana tomate toei. Oti-ramo motana, ntjulii'ramo i tomi.

Hampegoli otu'imi tinana. Na'uli'ki: Matemoko, ina', mohoamoko ku'enga'. Waepi hiloumoko kutana. Na'uli' tinana: Umaa-kuwo mate. Na'uli' ana' toei: Uma, kana matemoko, ku'enga'ko mohoa. Kahilounami ana' toei mpokeke tana'. Otimi nakeke, ntjulii'imi. Ratai i tomi kana-hoko'nami tinana pai' nakeni hilou natana. Otii natana, ntjulii'imi i tomi. Ko'ia mahae, otu' wo'oimi ana' toei. Na'uli': Oo, mate wo'oama aku', baa' mohoaamada e! Ngkai ree hilou wo'oimi mpokeke tana'. Otimi nakeke, ntjori tawu kadju werau'. Otimi nakeke ngkapuna'imi, pai' na'urihi hampua' wotona. Ko'ia mahae rataramo ana' to tumai mpotima' werau', rahilo i tawu kadju Toledona'. Ra'uli'ki: Mo'apako? Hampetompoi' Toledona': Mateama-kuna. Ra'uli' ana' toera: Ane bongko mateko, napa pai' molibu' motoko? Ra'uli' wo'o ana' toera: Meka' otu'nu-wadi to mohoa, pai' nu'uli' mateko. Na'uli' Toledona': Ane meka' otu'ku-wadi, niperao nikaeama-kuwo. Ka'otina rakae, na'uli': Ina' le kutana we'i wo'oimi, apa' mate wo'oimi. Ra'uli' ana' toera: Otu'ni-wadi le tu to mohoa e. Natompoi' Toledona': Ane watetu, hilou ulu kukaei Ina'. Ka'otina nakae, napekamu, ntjaruku' mo'inoha'i-damo. Ngkai ree na'ongko'imi hilou i tomi, karatana ria, napo'omui'. Ka'otina mo'omu' nakola'miki tinana pai' napopo'inui. Oti napopo'inui, mo'anu hala'imi tinana.

XIV.

Het enigst kind van een adellijk echtpaar krijgt van hen een buffel ten geschenke, maar hij ruilt deze tegen een vechthaan. Zijn vader is hierover zo kwaad, dat hij zijn zoon doodranselt. Maar 's nachts herleeft hij en trekt er op uit met zijn haan, die hem in hanengevechten veel geld opbrengt. Hij komt in

dienst bij een edelman, en krijgt diens dochter tot vrouw. Hij trekt er weer op uit en koopt van zijn winst een katje, een jonge python en een hoeveelheid buffelmest, en gaat dan met zeven prauwen de zee op. Na storm en duisternis duikt een python op, die hem en zijn makkers wil verslinden, maar hij geeft de jonge python af en krijgt dan twee kisten met kleren voor zichzelf en zijn vrouw. Zes prauwen vult hij er mee. Weer bij zijn schoonvader gekomen, laat hij een huis bouwen en spreidt de mest uit op een doek van zijn schoonvader. De volgende dag is de mest goud geworden. Hij wordt in plaats van zijn schoonvader tot *maradika* (hoofd) aangesteld. Hij bezoekt zijn vader, die hem hartelijk ontvangt, en hij bewerkt dat het volk van zijn vader diens huis vernieuwt.

Ria *maradika mo'ana' hadudua tomane. Na'uli' to tina: Beiwami-tawo he'i, uma ria ema' ana'ta? Pai' ra'ala'ki bengka na'ewu. Ngkai ree na'uli'mi: Ratu'ui i popada. Liu to motadji'. Na'uli'mi ana': Tasula', iko bengkaku, aku' manu'nu. Ratami tinana muli' mohompo. Napekune'-mi ana'na: Hi'apami bengkanu? „Bengkaku kupopontjula' manu'-kuna.” Na'uli'mi tinana: Iko mpa'i naweba' tuamanu. Ratami tuamana, na'ala'-mi alu, napao'ki ana'na. Matemi ana'. Matemi ana', hilou ratu'u mali tomi. Mobengi, na'ala'mi ronto topi' tinana (apa' tuwu' ntjuli'i). Manu'-na nahariri ireina, i kiriki'. Ngkabengia toe malaiimi. Hilou mporata ngata. Na'uli'mi pue' ngata: O ana' *maradika, dotako motadji'ta?* „O, uma-kuna ria doiku.” Na'uli'mi pue' ngata: Ane mate manu'nu, uma apa-apa, umako mobari; ane mate manu'ku, ha'atu rupia kubariko. Ngkai ree mate mpu'umi manu'na.*

Ngkai ree hilou mporata wo'o hangata. Na'uli'miki: O ana' *maradika, dotako motadji'ta? Na'uli': O, uma ria doiku. Na'uli' pue' ngata: Umako mobari, ane mate manu'nu; ane manu'-kai mate, kai' mobari ha'atu rupia. Ngkai ree mporata ngata *maradika. Na'uli'mi: Dotako motadji'ta, ana' *maradika?* „O, uma ria doiku.” Na'uli'mi: Ane mate manu'nu, umako mobaari, kubaariko ro'atu rupia ane mate manu'ku. Dotako tida reimi hi tomiku toi? Na'uli'mi: O, uma kukulei', *maradika, apa' aku' ana'. Na'uli': O, uma, agina tida reimoko. „Wae, tida reimana, aga ane ria sala'ku, neo'-kuwo nipobatua.” Na'uli'mi: Timamahimaka doiku opo'atu, paka' potadji'. Tidaimi ria, lompe'mi pobagona.***

Mahaemi tida ria hi tomi *maradika, naperapi'mi ana' *maradika to motadji' napominia, napotomane ana'na. Na'uli'mi: O, uma kukulei', daa' ana'a-pidi. Na'uli': O, uma, kana nupotobinemi ana'ku. Ngkai ree ntjamokoramo.**

Pitumengi ntjamoko pai'i hilou modaga, nakeni doi pinianana tolu'atu. Doina hi'a ro'atu rupia. Hilou, mporata hangata, na'uli'mi: Ireimokoi koi', mobabehi koni'ta, aku' hiloua modao'. Hilou mporua' tomi. Nahilo sisi, ana'na-pidi. Na'uli': Mai ku'oli sisini, ha'atu rupia. Ra'uli'ki: Neo' nu'oli, daa' ana'na. Na'uli': O, kana ku'oli.

Kamepulona, me'ongko'mi hilou, mporata wo'o ngata hangata. Na'uli'raka doona: Ireimo-koi, hiloua modao'. Mporua'i tomi wo'o, ria ana' hawa. Na'oli wo'o ha'atu rupia. Ngkai ree, mepulomi, me'ongko'mi wo'o, mporata ngata hangata. Na'uli': Reimo-koi, hiloua ulu modao'. Mporatai gimpu ihia' ta'i bengka. Na'oli' ha'atu rupia. Mepulo wo'omi hiloui wo'o, mporata ngata hangata. Na'uli': Reimo-koi, hiloua ulu modao'. Mporatai wo'o gimpu ihia' ta'i bengka. Na'oli wo'o ha'atu rupia. Ngkai ree, kaliliumi hi'a hilou. Kamepulona, mporatai goda'. Riami tauna. Na'uli'mi: Hema pue' goda' toi? Na'uli'mi: Napa nupekune'ki? Na'uli': O, uma apa. Na'uli'miki: Bongko uma ria doi, napa pai' nupekune'? Ngkai ree na'uli'mi: Loutamo. Hilouramo, rata wiwi' tahi'. Naperapi'mi sakaea pitu. Na'uli'mi: Koi' romeha' sakaea niken, romeha' romeha'. Mesawi'ramo hi lolo sakaea. Pitu'eo pitumengi hi lolo tahi'. Tebua'mi eona, na'uli'mi: Ane ria tumai to mperaota, neo'-koi me'eka'. Ratami ngolu bohe. Kampeneona, tebua' eona, mule' mobengi. Kamepulona, na'uli'mi: Tebua' eona, ane ria to mperaota, neo'-koi me'eka'. Tebua'mi eona, ngkilimuemi tahi'. Me'ongami tumai tina hawa. Na'uli'mi: Lako' toi aku' ngkoni' manusia'ama; apa' aku' ntora mpopali' ana'kua. Na'uli: Oo, neo'-kai nukoni'. Na'uli': He'i ana'nu, neo'-kai nukoni'. Na'uli' hawa: Boa'nu. Na'uli': Uma, he'i mpu'u ana'nu. Rawai'imi ana'na hawa. Na'uli'mi hawa: Napa nuperapi', ana'? Apa' iko kupe'ahi', apa' nukeni ana'ku. Na'uli': Oo, aku', tina, me'ea'a, mpotobinea ana' maradika. Pai' nawai' peti' ihia' hawe'ea pohea to lompe', pohea tobinena. Pai' nawai' wo'o poheana hi'a, hameha' peti'. Na'ue' tumai peti' omea, na'ihii' sakaea onomeha', ponu'. Na'uli'mi: Hi'apami tena sakaeani, ana'? „O, umapi ria, sampale-wadi, apa' aku' mpodoo ana' maradika, rapohingi'a mpai'.” Ngkai ree na'uli'mi: Tonu palenu tumai. Ra'untjoi' hintji bulawa. Ngkai ree ntjuli'ramo, mporata goda', to napekune'. Na'uli': Iko to mpodoo goda' toiko, ku'ala' aku'mi goda' toi. Ntjuli' kaliliuimi hilou hi tobinena. To nape'olii ta'i bengka, na'uli'-miki: Koi' hawe'eami mpotuku' aku'mi hilou hi ngataku. Mporata wo'o pe'oliana ta'i bengka: „Koi' wo'o ntuku' aku'mi hilou i ngataku. Ta'i bengka to ku'oli nikolomi.” Hawe'ea porewua rakeni mpotuku' minia maradika. Ngkabengiami, rataramo. Na'uli'mi: Hiloumo-koi, uli'ki retu pinianaku, rapa'ramo. Apa' ngkabengia toi ratama-kai. Hilouimi ntjuli' mpowoli' lolitana minia maradika karatanami bengi toe: „Mentongo' bengi mpai' karatata ria.” Rataramo ngkabengia toe. Na'uli'mi pinianana: Miniakumi to rata tetu-mai. Ratami ngkabengia toe. Mepulomi na'uli'mi: Wae: behi tomi, pokabohe. Walimi tomi, na'uli'mi: Mai mesa'nu, piniana. Nakodo miniana hi rala tomi to nabehi bo'u, napontu-

'ui ta'i bengka to na'oli. Na'uli'mi: Ngkabengia mpai', ane ria to moni, neo' nikarumangkai. Ngkabengiami ria mpu'umi to moni. Ra'uli'mi pue' ngata mobadjami. Nta' ko'iadi. Mahae-damo toe pai' lako' mobadja. Mobadja mpu'umi, rahilomi tomi to rabehi toei. Ta'i bengka to ratu'u hi rala tomi djadi' bulawa. Ngkai ree na'uli'mi pinianana: Aku' umapi ria kada'aana ikomi rapomaradika rei, umapi kukulei' aku'. „Ane wae, popolibu' parentanu. Ane rapokono, aku'mi rapomaradika, ane uma rapokonoi, uma oko.” Ra'uli'mi todeana: Napa pai' uma kipokonoi, kipokonono moto. „Ane nipokonono motoa, nibehimi tomiku hi bulu'na toe-mai, ane nipokonono mpu'u.”

Ngkai ree mometinuwui'ramo. Metinuwui' parentara, mpotinuwui' maradikara, pitu bengka. Metinuwui' wo'o maradikara mpotinuwui' parentara, bona lompe' katuwu'ra parentana. Na'uli'mi: Bo otitamo metinuwui', loua ulu hi tinaku, hi tuamaku to mpopatehia, to kupewai' bengkara. Rataimi ria, uma ra'intjai ka'ana'ra moto, kontjera nakaratai. Ra'ulia' tua ntani' to rata, nta' we'i ana'ra motodi to rapatehimi. Na'uli'mi to ana': Nikeheleiamana? Aku' ana' to nipao', mpewai' bengkaku owi. Na'uli'mi tuamana: Ikomi tetu, ana'? Kana'ala'nami ana'na na'awi. Na'uli'mi: Kuhilomi lentjena umapoko rapangala' todeanu. Haemi tominu, umapi rabehi. Ngkai ree napokio'mi todeana. Na'uli'mi to ana': Beiwa, nipokonoi-pidi Mama nipomaradika? „Kipokonono moto.” „Ane nipokonono moto, nibehi tomina mepulo.” Rababehimi tomina, oti. Na'uli'mi to ana': Bo otimi, Mama, ntjuli'ama. Ntjuli'imi hilou hi ngatana.

XV. *Ana' ilu*

Twee weesjongens zijn op zoek naar eten. De oudste krijgt van een oude man vergunning om de lever uit de ingewanden van diens buffel te pakken, mits hij het koude en niet het warme neemt. Zo krijgt hij iets te eten. Als de jongste dit hoort, wil hij het ook proberen, maar hij neemt ondanks de waarschuwing van de buffel wèl het warme, d.i. het hart, zodat de buffel boos wordt en gaat hardlopen terwijl de hand van de jongen nog in zijn lijf zit. De jongen komt daardoor om het leven. De buffel wordt door zijn baas gewaarschuwd dat hij hierdoor gevaar loopt uit wraak gedood te zullen worden. Hij verbergt zich daarom, zodat de oom van de jongen die zijn dood komt wreken de buffel niet vindt. Men besluit dan maar te aanvaarden dat de jongen dood is.

Ria ana' ilu rodua, paka' tomane. Modao'-dao'ramo, mporua' totu'a. Na'uli'ki: Hilou iapa-koi, Uto'? Na'uli' ana' toe: Mpali' koni'-kai, mo'oro'-kai, uma ria koni'-kai. Na'uli' totu'a: Ane mo'oro'-koi, ria bengkaku hi une' kepeo', nikororo atena. Ane morani', neo' ni'ala', to molahe' ni'ala'. Hilouimi ana' toe. Rata ria naratami bengka, nakororomi ngkai pukina. Na'uli' bengka: Neo' nu'ala' to morani', agina to molahe'.

Djadi' na'ala'mi to molahe', pai' nakeni hilou hi tomina. Rata ria, na'uli' tu'aina: Nu'ala' ngkai apa-kona? Na'uli' tuakana: Ngkai ree-ria hi une' kepeo', natudo'ka ntu'a. Na'uli' tu'aina: Hilou wo'oa-kuwo mpo'ala'. Rata ria na'uli': Napa to nupali', ana' ilu? „Mpali' koni'kua.” „Hiapami-kowo tinanu?” Na'uli' ana' ilu: Mateimi. Na'uli' bengka: Tuakanu ngone ngkai rei ngala' koni'na. Na'uli' ana' toe: Aku' wo'o tumai ngala' koni'ku wo'oa. Na'uli' bengka: Aga neo' nu'ala' to morani', to molahe'-wadi. Nakororomi ngkai pukina. Nakororo hilou, na'ala' to morani'. Na'uli' bengka: Neo' tetu, daa' huleku. Na'uli' ana' ilu: Bo nu'uli'ka we'i to morani' ku'ala'. Na'uli' bengka: Ane tetu nu'ala', kukeni mokenomoko. Mokenomi bengka, geo'mi ana' toe. Na'uli' bengka: Ku'uli' ngone neo' nu'ala' to morani'. Mokeno mokeno duu'na mate ana' toe. Napewili' bengka, umapi tuwu' ana' to hi wonona. Na'uli' bengka: Ke uma motoko mate ane uma nu'ala' to morani'. Beiwami ewa'etu, matemoko, apa' uma nupangalai' mpo'uli'koko: neo' nu'ala' to morani'.

Rataimi hi tampo', motampo'mi bengka pai'i nturi. Mowute'mi pale ana' toe ngkai wonona bengka. Napewili' bengka, mateimi. Mokoreimi bengka pai'i ntjulii' hilou hi une' kepeo' tomi pue'na. Rata ria, na'uli' pue'na: Ngkai apako, bengka? Oti mokenoa. Mokeno iapako? Relou' i ara'. Napa pai' mokenoko i ara'? Na'uli' bengka: Apa' nakororoka-kuna ana' toei-ria, to matem, nakororoka-kuna to morani'. Ku'uli'ki neo' tetu nu'ala', daa' huleku, uma nape'epei. Kana na'ala' to morani'. Lee mokenoa. Mokenoa, mate ana' to i wonoku. Na'uli' totu'a toei: Mate iapai? „Hi tampo' i ara'.” „Umai nutana?” „Uma kutana, sala'na moto, daa' na'ala' huleku.” Na'uli' totu'a: Wae rasakumoko mpai', bengka! Daa' nupatehi ana' ilu. Na'uli' bengka: Hema mposakua? „Uma'na ana' ilu' mpai' mposakuko.” Na'uli' bengka: Umaa me'eka', sala'na moto. Napekune' bengka i totu'a: Nto'umara tumai to mposakua? Na'uli' totu'a: Mpeneo. Na'uli' bengka: Ane ewa'-etu, agina ngkawunia. Rata mpu'uramo to hilou mposakui, uma'na ana' ilu. Rata i totu'a ria, napekune': Hiapami benganu to mpatehi pino'ana'ku? Na'uli' totu'a: Hilou nipali'i hi rala mpopi'. Hilou rapali', uma raruai'. Ntjulii'ramo. Rata i tomira, ra'uli': Bo uma taruai' bengka to mpatehi ana'ta, agina tapadui'mi ana'ta to napatehi bengka, bena neo'pi tapali'. Ta'intjami kamatena.

XVI. *Tauna ntali'ana'*

Een oude man gaat met zijn zoontje in het bos jagen op groot wild voor een feest. Ze maken daar eerst een hutje. Terwijl de vader rotan is gaan zoeken en

zijn zoontje aan het koken is, komt er een grote slang naar het hutje. Het kind weet de slang te bewegen hem niet op te eten, omdat zijn vader er nog niet is. Bij diens terugkomst waarschuwt hij hem voor de slang en stelt voor niet in het hutje maar in een boom te gaan slapen. De vader gelooft hem niet en slaat de raad in de wind. 's Nachts komt de slang terug en verslindt de vader met hut, vuur en eten en al, terwijl het kind in de boom is. Deze verwittigt het dorpshoofd en met twintig man gaan ze de slang zoeken. Als ze hem vinden, doden ze hem en halen de beenderen van de verslonden man uit de buik van de slang, waarna de begrafenis volgt.

Ria totu'a tomane, hadua ana'na, tomane wo'o ana'na. Na'uli' tuamana: Tamanju bokuta, Uto'! Hilouta hi rala ponulu. Na'uli' ana'na: Lou mo'apata, Mama? Na'uli' tuamana: Lou mopomenta. „Bona mpo'ala' apa, Mama?“ Na'uli' tuamana: Bona mporua' wawu pai' ntoko'o, bona ria nede'ta hi rala bola' mpaï', ane mosusa'tapo. Toe hilouramo. Rata ria i rala ponulu, na'uli' tuamana: Tababehi ulu rahata, Uto'! Na'uli' ana'na: Uma-kuna kukulei' aku', Mama, motoki kadju, tababehi tuha' rahata. Na'uli' tuamana: Kampa' nutau', aku'-dawo mpobehi. Nabehimi tuamana rahara. Oti nabehi, na'uli' tuamana: Reimoko iko, Uto', mpodoo rahata. Hilou me'uia aku'! Iko rei ntomu'ko pai' mekadju pai' moruhe, bona hangaa rata ngkoni'a-damo mpaï'. Hiloumi tuamana me'ui. Ko'ia mahae, na'uli' ana' toe: Napa to moni ngkai wongko, ewa' kuna? Nahilo-hawo ana' toe, ule rata hi tomina. Geo'imi. Na'uli' ana': Neo'a ulu nutilo', ule, daa' uma rei Mama. Oti toe ntjulii'mi ule, hilou hi po'ohaa'na. Uma oko natilo'i, apa' natagii. Ko'ia mahae ratami tuamana. Na'uli' ana' toe: Mama, ngkoni'moko pai'ta hilou turu hi lolo luku'. Na'uli' tuamana: Napa ta'ala' lou turu hi lolo luku'? Ria moto rahata. Na'uli' ana'na: Daa' ria-kuna ngone, Mama, to kuhilo ngkai rehe'i. Na'uli' tuamana: Napa to nuhilo ngone, Uto'? „Ule, neo' mpotilo'a ngone.“ Na'uli': Boa'nu. Oti ngkoni', turu rei motoa-kuna, odja'a-kuna hilou i lolo luku', daa' uma-kuna kudahoi' ngkahe'. Na'uli' ana'na: Ke neo' mpu'uta turu rei, Mama, daa' natilo'ta mpaï' ule. Na'uli' tuamana: Uma-hawo mpaï' natilo'ta. Na'uli' ana'na: Aku' kana lou turu i lolo luku'a. Me'eka'a-kuna natilo' ule. Ngkahe'imi hilou hi lolo kadju, turu i lolo luku'. Ko'ia mahae, nahilo-hawo ana' toei, na'uli': Etumi-kona ule, Mama, mpotilo'ko. Metibo'ko, Mama! Na'uli' tuamana: Boa'nu. Na'uli' ana'na: Etu mpu'umi-hana! Ko'ia mahae, natilo'mi ule tuamana, natilo' nte rahana pai' nte apuna nte kurana.

Ko'ia mahae, mobadjami. Mana'uimi ana' toei lou hi tana'. Na'uli': Umako kupohaba', Mama; pesapuakanu moto-kowo, pai' natilo'ko ule. Hilou hi bola'imi ana' toei. Rata i bola', na'uli' i kapala': Pai'a tumai, kapala', tumai mpotolele tuamakua, natilo' ulemi Mama. Na'uli' kapala':

Napa pai' natilo'i? „Odja'i hilou turu dooku i lolo luku'; hi'a turu i raha haduduana. Toe pai' natilo'i ule, daa' odja'i kubawai doheku.” Na'uli' ana' toei: Kuperapi' hi iko, kapala', nupali' tauna to ntuku' ohea ule to mpotilo' Mama. Ko'ia mahae, narua'mi kapala' tauna, pai' na'uli': Oimi tauna kurua', rompulu'. Na'uli' ana' toei: Mepulo me'ongko'ma-kai, kapala', lou i rala kadju, mpotuku' ohea ule. Mepulomi, me'ongko'ramo. Rata ria hi poturuara, natudo'mi ana' toei. Na'uli': Reimi kanatiloa'na Mama ule. Na'uli' doona: Hia' iapami oheana metibo'? Na'uli' ana' toei: Ohe'e-lau monake'. Toe ratuku'mi hilou; rata hi bulu'na, na'uli' doona ana' toe: Ba molaa-pidi mpai' po'ohaa'na ule? Na'uli' ana' toei: Uma-kuwo le ku'intjai. Toe hilou wo'oramo; rarata kahamulu'na, napekune' ana' toei i doona: Ba molaata-pidi mpai'? Na'uli' doona: Uma le ta'intjai, wule' kahiloutami. Toe hilou-ramo, rarata bulu' hameha'. Na'uli': Ba toimi po'ohaa' ule. Ratololiki bulu', rarua' pulo'una. Na'uli' ana' toei: Toimi po'ohaa'na ule to mpotilo' Mama, kama rahi oo! Na'uli' doona: Tatokimi kadju, taropuhiki pulo'una. Oti ratoki kadju, bangimi, na'uli' ana' toei: Tasuwemi. Rasuwemi, oti rasuwe, monawu'mi rea' apu i rala pulo'una. Ko'ia mahae, mehupa'mi ule tumai. Na'uli': Tetumi ule to mpotilo' Mama. Mehupa'mi ule, na'uli' tauna to mpolobuhi: Bo he'imi ule, tapua'mi tahampa, tapompehiloi wuku tuamanu. Djadi' rahampami' rahilomi wuku tuamana. Ra'ala'mi wukuna, pai' rakeni tumai i bola'. Rateba' kadjuna, rakadjuiki wuku tuamana pai' ratana. Oti ratana, rapadui'imi, hama'a wawu padu'na.

a.

Twee weesjongens vangen een gouden haan. Hun oom vraagt hun die aan hem af te staan. Als ze weigeren, neemt hij de haan af, stopt hen in een doorkist en laat die de rivier afdrijven. De haan ontsnapt, vindt de kist, brengt de jongens tot leven, verschaft hun alles wat ze nodig hebben en keert terug naar God die hem uit medelijden naar hen gezonden had. Intussen ziet hun oom telkens zijn rijstaanplant mislukken. De dorpsgeest zegt hem dat dit komt omdat hij zijn neefje levend heeft laten afdrijven. Hij moet hen nu als zijn meesters erkennen.

Ria ana' ilu rodua, nta'a. Na'uli' to tuaka: Nta'atamo. Nta'a toe, na'uli' to tu'ai: Ba', uma woko'. Na'uli' to tuaka: Woko' moto mpai'. Neo' ka'ohai. Tapehiloi moto. Mahae mahae toe, hilou wo'omi rapehiloi. Rahilo, woko' mpu'umi, molaa-pidi. Hilou rapehiloi, rahilo-rawo mehini hi lolo kadju. Hilou rapehiloi mohu', rahilo-rawo manu' bulawa. Ngkai ree rakeni hilou hi bola'. Nahilo' uma'na. Na'uli' uma'na: Mai aku'. Na'uli' to tuaka: Neo'. Na'uli' to tu'ai: Wai'imi uma'. Na'uli' to tuaka:

Neo' nuwai'i, daa' umata nawai' koni'. „Wai' motoi, daa' to tuama. Na'uli' to tuaka: Neo' rawai'i, takeni moto-tawo hi tomita. Na'uli': A, uma kuwai' aku'. Na'uli': Kutoki kadju, kukadjui ana'ku to bohi'. Natoki kadju, pai' nateba', oti nateba' pai' napuna' ana' to rodua toera. Manu' na'ala' hi'a, na'ala' to tuama, pai' na'anuu' ana'. Hamingku, metuku' manu'. Hamingku wo'o tuwu' ntjuli' manusia', napotuwu' manu'. Tuwu' manusia', turua' manu', rata koni'. Rata koni', memata hadua. Oti memata hadua, memata wo'o tu'aina; pai' na'uli' manu': Ngkoni'ko, manusia'! Uma dotaku tumai, P.A.T. mpohubuaia pai'a tumai, ma'ahi' ntjilo manusia', ra'anuu' i rala ue, ko'ia peki'o'na P.A.T. Tuamanu moto mpo'anuu'ki, pai'a tumai. Ngkai ree, tuwu'mi, momako'ramo. Momako'ramo rata i popada. Na'uli' manu': Hi'apa kalompea'na? Na'uli': Ria. Na'uli': Ala' toi. Nadoami ana' habuhu' kadju. „Hilouta.” Rata ria: „Kado' watu toe, uli' ewa' toe: P.A.T. mpotulungia, madjadi' mokore mpai' tomi hirehe'i.” Na'uli': Piri mata. Rapiri matara pai' rabini', madjadi' tomi bohe. Na'uli' manu': Kado' tena. Rakado' wo'o, na'uli': Piri mata. Rapiri mata, madjadi' tomi wori' wo'omi. Na'uli': Kado' wo'o. Rakado' toe, na'uli': Piri mata. Rapiri mata, rata bengka. Ra'uli' wo'omi: Kado' wo'o. Kado' wo'o, rata wawu. Na'uli': Kado' wo'o. Kado' wo'o, rata manu'. Na'uli': Kado' wo'o. Kado' wo'o, rata dike'. Ria tauna lou mo'ahu, mpohilo tomi. Hilou hi bola', lou na'uli': Ria to panga'e, kita lou tapehiloi. Lou rapehiloi: To'apa-koi? „O, kai' ana' ilu.” „Koi' ana' ilu?” „Io'.” „Hema mobehi tominu?” „O, natudui'-kai manu'.” „Beiwa pobabehini?” „O, kikado' toi.” Na'uli': Napami nikoni'? „O, wori' pae-kai oe-lao hi tomi.” Djadi' na'uli': Hiloutamo ntjuli'. Na'uli' ana' ilu: Odja'apa, lompe'mi tomiku kupo'ohai'. Djadi' mowia'ra uma'na. Rahu'a pae, wali bora, ratudja' goa', wali biro. Matemati modupu'. Djadi' rakio' anitu bola'. Na'uli': Napa nikio'ka? „Kikio'ko kipompekunei'. Napa pai' uma djadi' powia'-kai?” Na'uli': Neo' nikehele, apa' ni'anuu'-tuwu' manusia', djadi' moroe P.A.T. Uma-koi nawai' ngkoni', apa' silaka nibabehi. „Djadi' beiwa-damo?” „Hampale lompe' ane' mepue' hi ana' ilu.” Djadi' hilou hi ana' ilu: Kai', ana' ilu, mepue' hi iko, bona djadi' powia'-kai. Na'uli' ana' ilu: Neo', wuntoa mpai'. Na'uli' uma'na: Oo, uma, bona ngkoni'a. „Oo, uma, kana odja'a.” Na'uli': Aa, kana mepue'a, bona kana ngkoni'a. Djadi' dotai ana' ilu rapue'. Na'uli'mi: Loumo-koi mowia'. Hilouimi mowia'. Tudja' pae, umapi wali bora, djadi' paemi. Na'uli': Dotaama mepue', apa' djadi'mi paenu. Djadi'mi paera, rakenimi tumai hi ana' ilu. Na'uli' ana' ilu: Tahoo' bengka, tatinuwui' to mepue' hi kita'. Oti ratinuwui', na'uli' wo'omi to mepue': Aku' wo'o kuhoo' wo'o bengkaku, kutinuwui'ki pue'-

ku' apa' djadi'mi paeku, apa' mepue' hi hi'aama. Na'uli': Aa, uma lompe' molaa ngkai pue'ku. Kutolimi kinta'ku, mpodapa'a pue'ku.

b. *Ana' ntali'ompi' pitu*

Zeven broers planten mais en gaan een huis bouwen met voor ieder een eigen slaappleats. Bij het overleg wat ze na de oogst zullen gaan doen, stelt alleen de jongste voor een vrouw te nemen. De oudste wordt kwaad en slaat de jongste half-dood. Tegen hun moeder zeggen ze dat hij gestorven is bij het bouwen van hun huis, maar in feite hebben ze hem alleen achtergelaten in het bos. Hij ontmoet daar een zwijn dat een dolk bezit die op bevel kan doden. Hij ontfutselt de dolk aan het zwijn, en komt dan bij het huis van een mensenetende reus. De dolk doodt de reus en hij neemt diens dochter mee als vrouw. Per schip gaan ze terug naar zijn dorp, waar hij zonder zich bekend te maken het dorpshoofd zijn broers laat uithoren over het lot van hun jongste broer. Zijn moeder treurt nog om hem. Dan maakt hij zich bekend en laat de dolk zijn oudste broer doden.

Hilou ntahi. Oti ntahi rasuwe. Oti rasuwe, mobehi tomi. Na'uli' to tuaka: Tabehi langka'ta, pitumeha'. Na'uli': Iko nubehi moto poturuanu, pai' iko wo'o! Wae wo'o hadua. Kita' ntali'ompi' pituta hoo-hore langka'. Na'uli': Kita mololita; to tuakami to nguli'. Na'uli' to tu'ai: Iko to tuakami ulu. Na'uli' to tuaka: Mo'hipi goa' tatunu pai' takoni', bohumi ta'i, turutamo. Na'uli' wo'omi to tuaka: Uli'mi wo'o iko. Na'uli': Mo'hipi goa', tatunumi, takoni', pai'ta turu. Na'uli' wo'omi katoluna: Mo'ihimi goa', tatunu, takoni', bohumi ta'ita. Na'uli' ka'opo'na: Mo'ihimi goa'ta ta'ala'mi tatunu, bohumi ta'ita, pai'ta turu. Na'uli' kalimana: Ta'ala'mi goa'ta wo'o, tatunumi, bohu wo'omi ta'ita, pai'ta turu. Na'uli' ka'onona: Mo'ihimi goa'ta, ta'ala' wo'omi, tatunu, bohumi ta'ita, pai'ta turu. Na'uli' to tuaka: Uli'mi iko, kapituna, to tu'ai, lolitanu. Na'uli': Mo'ihimi goa'ta, tatunumi pai'ta mo'ore' pai' riami tobineta, ta'uli'mi: Kodomi ali'ta pai'ta turu. Mo'omu'tamo hintjori tobineta. Na'uli' to tuaka: Ba'! Pante mpai' tu'aita, nadagita, meliu lolitana hi'a. Kita' onota uma-tana lompe' lolitana, tu'aita lompe' pololitana, apa' ngkahangai' tobinei-hana.

Hama'a dike'na, hama'a manu'na to meliu pololitana. Na'uli' to tuaka: Tatingkoimi tu'aita. Djadi' rapatehii, pai' rapelintjare. „Kitami, hiloutamo hi bola'." Rata i bola' na'uli' tinana: Hi'apami tu'aini? Na'uli': Oo, hilou hi ompinu ikoi, Ina'! Hamingku, na'uli': Hi'apa oa'mi tu'aini? „Oo, hilou-pidi, ko'ia ntjuli'." Labi hamingku, rataimi, ngkeni manu' pai' dike'. Na'uli' tinana: Napa nupokahae? Na'uli': Oo, ngkai ina'a. Na'uli' to tuaka: Loutamo mpehiloi boneata. Rata ria, taha'mi pae. Na'uli': Motura'ta, mobabehi tomi. Na'uli' to tu'ai: Hiloutamo. Lou motoki bolowatu. Toki bolowatu, ratau', otimi ratau',

ra'uli'miki tomate: Hoo'moko-kowo mpodii' toe-ria to kutoki we'i. Lingku'na hilou, malairamo tuakana. Geo' ana' to rapalahii hi wiwi' talinti lewuto'. Umapi ria oheana, rabahaka riaini.

Nahilo wawu. Na'uli' wawu: Napa nupokageo', manusia'? „Oo, rapalahii ompi'ku. Bentji'ama, wawu, ami' wae matea. Uma ria oheaku.” Na'uli': Uma aturana wawu ri'ulu mpobentji' manusia'. Ane' mehawa wawu bo adana, ane' lomo'na wawu mebentji', uma adana. Kana manusia' ri'ulu, pai' mehawa wawu. Na'uli' wawu: Ko'ia aku' ane' kupatehiko. Badi'-badi'ku toi-pidi mpopatehiko. Na'uli': Beiwa pepatehinu? Na'uli'ki: Pongkaleko, badi'-badi'. Mongkalemi badi'-badi'. Pongkalena badi'-badi' mesoe. Na'uli' wawu: Nuhilomi? „Kuhilomi.” „Neo'pi, badi'-badi'.” Mento'o badi'-badi'. Na'uli': Napa nupo'heha iko we'i wawu? Na'uli': Badi'-badi'ku toi. „Nupopai?” „Kupohurai.” „Nuwai'a, kupehuka'.” Nawai' napohurai. Napohurai, nakeni mokeno. Na'uli' wawu: Ee, manusia', keni ntjuli'ka badi'-badi'ku! Na'uli': Neo' ulu, lou-loua ulu! „Manusia! badi'-badi'ku! Keni ntjuli'!” Umapi na'epei, molaaimi.

Mporata tomi. Mporata tomi, na'uli' tobine: Hemako? Na'uli': Aku'. „Neo'ko tumai!” Na'uli': Apa-di? „Daa' neo' rata ntu'a.” „Mo'apaimi ntu'anu?” „Lou mo'ahu.” „O, tuloua!” „Hema doona?” „Uma hema.” „Ntjuli'moko! Nakoni'ko mpai' ntu'a.” „Aa, umaa me'eka', tuloua!” Ngkahe' tomi. Na'uli' toronaa: E', malaimoko. Etumi-tumai ntu'a. Na'uli': O', umaa malai. Doko' kuhilo ntu'anu. „Me'eka'ko mpai', ntjilo ntu'a.” „Oo, umaa me'eka'!” Ko'ia mahae, rata dike'na hewa' djara' kakamana. Rata ntu'ana. Na'uli': Huu, hoa bau' mata'. Ngkahe' tomi, na'uli': O', ria nede'ku, oe bau' lako' rata. Na'uli': Hema to nuponedé? „Iko!” „Aku'? Umaa dota.” Na'uli': Boa'nu, kupo'utako. Na'uli': Pongkaleko, badi'-badi'! Pongkalena badi'-badi' mposumale totu'a to neo' mekoni' (tope'ule'). Djadi' napatehi badi'-badi'. Na'uli': Kupotobinemoko! Matemí ntu'anu to mekoni'. Rata kapala'-apu. Na'uli': O', keniamá hilou hi ngataku, nte tobineku. Na'uli': Hi'apa ngatanu? „Oo, ria.” „Dota moto-kai mpokenikoi. Koi'mi ala' tobinenu. Hiloutamo.” Hilouramo, na'uli': Hi'apami ngatanu? „O, oe-mi-mai.” Hilouramo hi bola'na, rabawaramo; mporata magau'. „Hi'apami tuama ni Anu?” „Oe-ria!” Liu ra'ala'imi totu'ana. Rata ree, na'uli'mi: Ee, ngkai apako, pue'? „O, ngkai ria.” Na'uli': Ria-kowo ana'nu? „Ria.” „Hangkudja?” „Onoradamo.” „Ria ompira?” „O, morontomi kapituna, mateimi ra'uli'.” „Mate hi'apa?” „O, uma ki'intjai.” „Hi'apami ana'nu to tuwu'?” „Ria motora.” „Iko, magau', pokio' ana'na, doko' kuhilo.” Rataramo hira' ono.” „Djadi' koi', hangkudja-koi'?” „Pitu-kai,

aga mateimi hadua, tu'ai-kai. Onodamo-kai to tuwu'." „Djadi' hi'apami tinani?" „O, oe-ria." „Koi' ala'!" Rata ree. „Napa pai' moruhu'i tinanu?" „Mpotora ana'na." „Mo'apai?" „Mate." „Mate hi'apa?" „Mate hi poturaa'." „Hema mpo'uli'?" „Ompi'na." „To'umaimi ompina to mate?" Na'uli' magau': Toe ompina pai' toe pai' toe, onora ompina. „Aku', magau', kuperapi' kupatehi tuakaku to mpotingkoa." „Apa' napa-di?" „Mehawa. Aku' to natingkomi tohe'i." Na'uli': Neo' mehawa! To'apako? „Tuakakumi toe to mpotingkoa." Na'uli' magau': Neo' mehawa! Agina rahompo'. „Umaa dota rahompo', kana kupatehi tuakaku." Na'uli': Timemi badi'-badi'! Natimemi badi'-badi', mateimi. To lima uma.

c. *Rodua tauna ntalibale hilou metako*

Iemand nodigt zijn vriend uit mee te gaan naar een dansfeest. Deze weigert eerst omdat hij geen partner heeft, maar laat zich dan overhalen omdat de ander zegt zelf ook zonder partner te gaan. Als ze op de dansplaats komen, blijkt de laatste echter wel een partner te hebben. Zijn vriend is boos en wil dadelijk teruggaan, hoewel men hem waarschuwt dat er 's nachts op die weg gevaar voor koppensnellers is. Hij wordt inderdaad overvallen, en men vindt zijn lijk zonder het hoofd. Zijn vriend verwijt zichzelf de oorzaak van dit ongelukkige gebeuren geweest te zijn en geeft de dode een grootse begrafenis.

Na'uli' hadua: Kita hilou metako bale! Natompoi' to hadua: Odja'a-kuna hilou, daa' uma-kuna ria olo'ku. Natompoi' hadua: Uma-kona lompe'ko, ane umako hilou, apa' mingki' me'olo'ko-kona. Apa' aku' wo'o uma ria olo'ku, hilou motoa-kuna. Djadi' na'uli': Wae, hiloutamo. Rata ria i poraegoa', nahilo balena me'olo'imi-hana. Na'uli': Nupakawa'a tano, bale! Nu'uli' we'i umako me'olo', nta' me'olo moto-da-kokona; aku', bale, ntjulii'ama-kuna, daa' uma-kuna ria olo'ku. Metompoi' to me'olo', balena we'i: Neo'pi hilou ulu, hidohea mepulotadamo. Natompoi' to doko' ntjulii': Kana hilouama-kuna. Nabike'mi hulu'na. Otimi nabike', apa' laintongo' ohea ntjoro' tau, na'uli'ki balena: Nampa' haliu mate mpai' hulu'ku, natime tauama mpai'. Natompoi' to me'olo': Apa' uma ku'uli'koko neo' ulu hilou e, apa' taua hi ohea e. Natutunimi hulu'na, pai'i mako'mi. Ko'ia molaa ngkai ngata, rahilo ewa' to raweba'mi hulu'na. Djadi' ra'uli'miki balena to napalahii we'i: Matemi hulu' balenu to malai we'i. Pai' metuku' wo'oimi-hawo to me'olo' tohe'e we'i, mpotuku' balena to ntjulii'. Kanaratana woto balena to natime tau, mobadjami; pai' natuku' hilou, umapi naruai' woo'na. rakeni metibo'mi tau. Apa' umapi naruai' woo'na, napenonoimi sala'na, mpobawaii we'i hilou metako. Apa' maradika ngatai to mebawai, pai' natolohii halamara bengka pai' hadua tauna mposampe'i wotona tauna to natime tau.

d. *Manulae*

Manulae krijgt van haar vader verlof om te gaan dansen. Ze gebruikt de gelegenheid om haar geliefde, Lamantjuari, te ontmoeten. Als haar vader daar van hoort, bindt hij haar bij haar thuiskomst vast, sluit haar zonder kleren op in huis en verbiedt iedereen haar eten te geven. De padi-stampsters durven haar zelfs geen rijstkaf te geven. Van voorbijkomende vogels krijgt ze echter hun veren, en van kiekendieven hun vleugels, zodat ze weg kan vliegen. In een boom neerstrijkend bij de plaats waar haar moeder aan het werk is, maakt ze zich, een liedje zingend, aan haar bekend, en evenzo aan haar vader en aan haar oom, maar ze herkennen haar niet en treuren om haar verdwijning. Dan zoekt ze Lamantjuari. Hij herkent haar en klimt naar haar omhoog in de boom waarin ze zit. Hij krijgt ook veren en vleugels, en voortaan leven ze samen in de boom.

Hangkani Manulae merapi' hilou moraego' hi tuamana. Hilouimi moraego' Manulae, rata i poraegoa', umai moraego', lou ntorā mpo'o-rei' tomāne-wadi. Hanga'na tomāne Lamantjuari. Hangkani rata balena Manulae. Na'uli' balena Manulae: Uma-hana moraego'i Manulae, hilou ntorā mpo'orei' Lamantjuari-wadi. Na'uli' tuamana Manulae: Popea, tumai kuweba'. Toe-wadi pai'i merapi' moraego'. Ratami tumai Manulae ngkai poraegoa', nahoo'mi tuamana pai' naweba'. Oti naweba' nalali halilina pai' topi'na, napotuhu i rala tomi. Pai' na'uli' tuamana: Hema to mpokoni' Manulae, hi'a wo'o kuweba' ewa Manulae. Bulana i rala tomi, ria to momanju i berewe; naperapi' Manulae potapiara pae, nakoni'. Natompoi' to momanju: Odja'ka-kaiwo mpowai'ko koni'-nu, da' naweba'-kai mpa'i tuamanu; toe pai' uma kiwai' koni'nu. Djadi' uma mpu'ui rawai' koni'na. Mpe'eomi Manulae ntorā i parawa. Liu dantji mangkebodo, siompulu' siora. „He, dantji, mehanimi ulu!” Pai'ra mehompomi hi tana', na'uli'mi Manulae: Butika-kuwo wuluni, nitunja'-ka-kuwo i wotoku. Ratunja' hobo'mi wotona, pani'na-damo uma ria. Kamepulona liu wo'o lowe, tolumpulu'ra. Na'uli' Manulae: He lowe pehompo-koi ulu! Djadi' lowe mehompo hi tana'. Na'uli' Manulae: Butika-kuwo pani'ni, pai' nitunjai'ka-kuwo hudu paleku ntimalia. Hudumi palena ntimalia ra'uli'mi lowe: Nuperao mengkalimoko. Mpoliu wumuimi ngkalimoko, ra'uli'ki lowe: Mehompoko ulu e! Dada'-a-pidi. Mai ulu takolompehii. Mana'u tumai, rakolompehii, ra'uli'-wo'oki lowe: Nuperao wo'o mengkalimoko! Mengkalimoko hilau nali-umi kuluku kalangko pongkalimokona. Pai' hidohearamo lowe, na'uli'mi Manulae: He lowe, koi'mokoi ri'ulu, mehania ulu hi Ina'. Tinana bulana mepae, pai'i hilou ntjarake hi lolo ho'a. Bulana ntjarake, morona'imi Manulae:

Bulanu mepae he'iama aku'
He'iama aku', Manulae

Manulae to uma nipokoni'
Uma nipokoni', tuwu'ku ilu.

Na'epe tinana rona' ana'na, na'uli': Ba ana'ku-di to morona' toe-mai e! Kamokenonami hilou hi tomi; narata ria umaipi ria Manulae. Ntora geo'imi tinana i tomi karapotuhuana Manulae. Pai'i hilou modao' wo'o Manulae, mporua' tuamana mobehi sakaea. Morona' wo'omi Manulae:

Bula mobehi sakaea he'imi aku'
He'imi aku' Manulae
Manulae to uma rapokoni'
To uma rapokoni' tuwu' ilu.

Na'uli' tuamana: Ba ana'kudi toe-lou e! Kamokenonami tuamana hilou hi tomi, narata tinana Manulae mowotomi matana geo'. Pai' geo' wo'omi-hawo tuamana Manulae. Bulana hilou hi tomi tuamana, mengkalimoko wo'omi Manulae. Mporua' uma'na modjala'. Morona' wo'oimi:

Bula modjala' he'imi aku'
He'imi aku' Manulae
Manulae to uma rapokoni'
To uma rapokoni' tuwu' ilu.

Pai' ntora geo'imi uma'na hi podjalaa'na. Kantjumunou'na oti modjala', hilouimi hi tomi tuamana Manulae. Narata ria umapi ria Manulae. Lingku'na hilou hi tomi tuamana Manulae, mengkalimokomi Manulae, mporua' to ntomu'. Pai'i morona' wo'o:

Bula to ntomu' he'imi aku'
He'imi aku' Manulae
Bara hi'apa po'ohaa' Lamantjuari
Aku' mpopali' Lamantjuari.

Pai' ratudo', ra'uli': Hiree-ria hi tawu taipa. Pai'i ngkalimokomi Manulae hilou hi lolo taipa, nahilo Lamantjuari tumai moniu'. Morona' wo'omi Manulae:

Bula poniu' he'imi aku'
He'imi aku' Manulae
To rapotuhuki Lamantjuari

Napenonoi Lamantjuari, na'uli': Ba to ra'uli' ku'epe wengi kamo-raego'na Manulae kantora mo'ore'-kai hi lobo. Hawe'ea to ntjiloi

Manulae hilou rakahe'i hi lolo taipa. Hana'ara ngkahe', hana'a wo'o pengkahea'na Manulae hilou hi lolona. Sioramo mpomehawai mengkahe' hilou mpokahe' Manulae, uma ria kama'alaana. Nasampe Lamantjuari hilou. Hana'a pengkahe' Lamantjuari, hana'a wo'o pana'ua Manulae. Hana'a wo'omi nakahe' Lamantjuari, hana'a wo'o-hawo pana'ua Manulae. Pai' napopeaimi Lamantjuari hilou mpokahe', kanaratana nahoko' pai' nakeni mengkalimokomi Manulae Lamantjuari hilou hi lolo luku'. Butu kaliu dantji naperapi' wulura natunjai'ki Lamantjuari, pai' wulu Manulae wo'o nabuti natunjai'ki Lamantjuari. Wori'ramo-hawo dantji liu, wori' wo'omi wuluna Lamantjuari. Pai' nabuti wo'omi pani'na Manulae, natunjai'ki Lamantjuari, pai' alaana ngkalimoko wo'oi-hawo Lamantjuari. Koni'ra ratiuru hira' Manulae pai' Lamantjuari koni' totu'ana Lamantjuari.

e.

Over de herkomst van de mensen van Kentewu uit Pada Sinuwe.

To Pada Sinuwe pai' To hi Lodu malai rata Kalamano. To i Lodu ntoki nelea. To Pada Sinuwe i boko', djadi' napohu nelea. Mo'anu' nelea, ue bohe. Djadi' uma ria oheana to Pada Sinuwe. Djadi' To i Lodu hilou rata hi Mora, natuku' bengka ngkai Pada Kama hilou, rata hi Udju' Dato, mpopali' pue'na. Djadi' tauna mobulu' pingono (= pinongo) hi suraea' ngkoloe'; pobulua' lolo watu. Oti toe, materamo, ntjuli'mi bengka, apa' matemipi pue'na, apa' mampumi paera i Lodu. Mekahuntja'ramo. Djadi' ntjuli' bengka rata i Pada Sinuwe ntjuli'. Pai' ria bengka to Kentewu. To Pada Sinuwe ntjuli' tumai pai' ria to Kentewu; hantjamoko torona rapatehi. Ana'ra-damo to mopeka.

f.

Twee meisjes ontmoeten in het bos een zwarte slang die hen tot vrouw wil nemen. Als ze vluchten, achterhaalt hij de jongste en gaat met haar naar haar huis. Daar wil de oudste de slang laten doodslaan, maar men laat hem leven. Ze gaan samen wonen in een leeg huis. 's Nachts legt hij zijn slangehuid af en wordt een mens, overdag gaat hij een akker bewerken en (oneetbare) kalebassen planten, waarbij allerlei dieren het werk voor hem doen. Als de vruchten rijp zijn, blijken deze gekookte rijst en toespis te bevatten, zodat het echtpaar voldoende te eten heeft. De vader van het meisje, die een paar maal komt informeren, durft er echter niet van mee te eten. Ze gaan baden; de slang duikt in de beek en komt als mens, fraai uitgedost, weer boven. Ook zijn vrouw krijgt kleren in het onderwater-huis. De man beweegt de geesten, door op de grond te stampen, hun een gouden huis, huisraad, vee en bedienden te geven. Dan komt zijn schoonvader bij hen inwonen.

Ria rodua ana' tobine hilou mopuhu' luda hi tawu nunu'. Rapuhu'-puhu'mi luda, na'uli' ule wuri ngkai lolo nunu': Neo' nupuhu' ludaku kupotobineko mpai'. Na'uli' ana' toei: Hangkedi'-wadi-kuwo. Na'uli' tena ule: Ane wae, kupotobinemoko! Oti toe ana' toera mokenoramo metibo', me'eka. Toe narata hadua nadapa', to tu'ai to narata. Narata, na'uli': Tobinekumiko!

Hintukua'ramo lou hi rala bola'. Oti toe na'uli' tuakana: Ala' alu, Ina' pai' Mama, rapao'ki ule, daa' mpotobine Dei'! Na'uli' tau-i-malina: Neo' rapao'i, pelele' motoi-hawo. Oti toe ule toe pai' tobinena hilou-ramo-rawo hi tomi boa, mo'oha'. Tururamo ria hi tomi boa. Ngkabe-ngiami, narontjumi badju tomanena, wali taunai, belapi ule. Mepulo wo'omi, na'untjo' wo'omi badjuna, wali ule wo'oimi. Oti toe modao'imi hilou mpali' koni'na. Tobinena ria moto i tomi boa. Mobengi wo'omi, rata wo'omi ule i tomina. Oti toe tururamo wo'o. Narontju wo'omi badjuna, wali tauna wo'oimi. Mepulo wo'omi, na'untjo' wo'omi badjuna. Mepulo, mehompoimi lou ntahi boneana. To ntahina, wulehu', to motoki wawu to moho'a ibo'. Oti tinahina ule natahi wulehu'. Toe ntjulii' wo'oimi hilou i tobinena. Mepulo mohompo wo'oimi lou mpihiloi tinahina. Rata ria nakio' tingkaloko' mosuwe. Oti toe molai wo'oimi lou i tobinena. Rata i tobinena, na'uli': Napa to nubehi ngone, ule, pai' umako ria ntorai rei? Na'uli' ule: Lou ntahia. Na'uli' tobinena: Nu'uli' lou mosuwemidiko, nu'uli' ntahi wo'omodako. Na'uli' ule: Kupakawa'koko, api' oti mpu'umidi kusuwe. Oti toe, mepulo, lou wo'oimi hi bonea ule. Rata ria nakio' korokou pai' balintutu'. Rata ria na'uli' ule: Pai'-koi kukio', koi'-kuwo mpolowu' boneaku. Balintutu' molowu' pai' korokou, wawu mobubu' pai' ibo'. To ratudja' unto' tabo'. Oti ntudja' malai ntjulii'mi ule lou hi tobinena. Na'uli' ule: Hamula tapeka'au boneata pai' hilou tahopu' wua' tabo'ta. Na'uli' tobinena: Napami-hawo mpai' tudjuna wua' tabo' tahopu', uma bara rakoni'. Na'uli' ule: Rakoni' ea' (lees: oa'?) mpai'. Oti toe ratami hamula, na'uli'mi ule: Hiloutamo i bonea mohopu' wua' tabo'. Rataramo hi bonea, na'uli' ule: Koi'mi-kowo hopu' toe-mai, hameha' to motu'a pai' hameha' to mongura. Otimi nahopu' tobinena, na'uli'mi: Napami-hawo tudjuna tahopu', uma bara takoni'. Na'uli' tomanena: Nutonga'mi, hameha' to motu'a ri'ulu nutonga', pai' nutonga' to mongura. Natonga'-mi tobinena, nahilo ruhe pae ihi'na. Natonga' to mongura, nede' bau' ihi'na. Na'uli' tobinena: Ria wo'o-hawo bunu'na wua' tabo' tahu'a, ihia' ruhe pae. Na'uli' ule: Apa' nupeboa'a wengi, nu'uli' uma ria tudjuna rahu'a unto' tabo', ku'uli' aku' ria tudjuna rahu'a unto' tabo', apa' takoni'mi ihi' tabo'. Oti toe na'uli'mi ule: Nuhopu'mi-kowo hameha'

to motu'a pai' hameha' to mongura, nu'uba' hilou hi bola', bona ria mpai' nukoni' rata ria, bona neo'ko mo'oro' ngkabengia mpai'. Oti toe tururamo ule pai' tobinena. Ngkabengia, ratami pinianana ule. Na'uli' pinianana: Napami-koiwo nikoni', ule? Na'uli' ule: Ria moto-kaiwo kikoni'. Na'uli' pinianana: Ma'ahi'ama mpenonoi-koi, uma apa nikoni'. Na'uli' tobinena ule: Neo' nipao'- rahi-ka-kuna tomaneku, liu i lalowoni. Na'uli' ule: Uma-hawo mo'apa, nau' neo' rapao'a. Na'uli' tobinena: Io', pelele' motota-tawo, nau' ule tomaneku, pelele' motota-tawo. Oti toe, mepulomi, louramo hi bonea. Rata i bonea, na'uli' ule: Tumai-koi, wawu pai' ibo'. Rataramo wawu pai' ibo', na'uli' ule: Koi' mpobabehi logoku, kupontimamahii tabo'ku. Na'uli' wawu: Ane nutomoi-kai, dotakai. Na'uli' ule: Kutomoi moto-koi, tolumpulu' tabo' tomona wawu, tolumpulu' wo'o tomona ibo'. Pai' rabehe logo ule. Oti rabehe, nakio'mi wulehu' ule, wulehu' pai' balintutu' pai' korokou. Na'uli' balintutu' pai' wulehu' pai' korokou: Napa nukio'kakai, ule? Na'uli' ule: Pai'-koi kukio', nihoreka-kuwo tabo'ku, lou nitu'u hi logo. Na'uli' korokou: Dota moto-kai, ule, aga nuwai'-kai koni'-kai. Na'uli' ule: Napa-koiwo koni'ni? Na'uli' korokou: Koni'ku aku' goa', koni' wulehu' pae, koni' balintutu' wati. Na'uli' ule: Ane wa'etu-di, uma oko balintutu' mohore tabo'ku, daa' mokoro-kuwo koni'na kupali'. Agina ntjuli'mi hilou hi tomina. Koi'-damo, wulehu', mohore tabo'ku, pai' iko korokou, apa' koi' modjoli hala' koni'ni kuwai'-koi. Na'uli' wulehu': Aku', ule, uma wori' koni'ku, halaito' ontje nuwai'a. Na'uli' korokou: Aku' ponu' banga' goa' nuwai'a, koni'ku. Na'uli' ule: Ane waetu-di, nihoremi ulu tabo'ku pai' kuwai'-koi koni'ni. Na'uli' tobinena ule: Aku' ntoro i une' putua'ama mengkamou, apa' peda' eo. Na'uli' ule: Nu'ala' hameha' to motu'a pai' to mongura, nukoni' i une' putua', mpeka'aukai mpotau' tabo' hilou hi lolo logo. Nahopu'mi wulehu', korokou motau' pai' wawu pai' ibo', mpotau' hilou hi lolo logo. Na'uli' ule: Ane otipi, ni'uli'maka. Na'uli' korokou: Hangkedi'-damo. Na'uli' ule: Nipe'otimi, sohi'ta malai. Na'uli' korokou: Neo' ulu malai, ane ko'ia nuwai'-kai koni'-kai. Na'uli' ule: Otimi nihopu' tabo'ku? Na'uli' korokou: Otimi. Na'uli' ule: Tumaimo-koi hirei ngkamou hi une' wata. Na'uli' korokou: Nuwai'ma-kai koni'-kai, ule, sohi'-kai malai. Pai' na'ala' ule halaito' ontje. Pai' na'ala'ki korokou hamanga' goa'. Oti-ramo ngkoni', malairamo. Ko'ia mahae tumai wo'omi wawu pai' ibo'. Na'uli' ule: Napa ni'uli', wawu, pai' iko ibo'? Na'uli' wawu: Merapi' tomo-kai, to oti nu'uli' ngone, ule, tolumpulu' tabo' tomoku, tolumpulu' tabo' wo'o tomo ibo'. Pai' nawai'ramo. Na'uli' ule: Bo kuwai'mo-koi, malaimo-koi. Na'uli' ule, mpo'uli'ki tobinena: Bo malairamo ibo' pai'

wawu, molai wo'otamo-tawo, daa' neo' mobengimi. Na'uli' tobinena: Napami kukeni, ule? Na'uli' ule: Nu'uba' rontaku tabo' to motu'a pai' nudio' rontaku tabo' to mongura. Na'uli' tobinena: Hia' apa nukeni iko, ule? Na'uli' ule: Uma apa kukeni, apa' umaa-kuna beiwa mokenia. Apa' menjoloa-wadi-kuna momako'. Toe, hilouramo. Rata i bola', na'uli' tuakana tobine ule: Rapao'imi tomane Dei', daa' ule-hana tomane Dei'. Na'uli' tinana: Neo'-hawo rapao'i, pelele' motoi-hawo. Rataramo hi tomina, ratonga'mi tabo', hantaku tobinena tabo' to motu'a, pai' hantaku wo'o ule tabo' to motu'a. Na'uli' ule: Nuwai'a-kuwo hantaku tabo' to mongura. Na'uli' tobinena: Nu'ala' moto-kowo oe, kutu'u mohu' rini. Na'uli' ule: Otimi-kona nutonga'? Na'uli' tobinena: Otimi. Na'uli' ule: Napami-kona ihi'na? Na'uli' tobinena: Nede' bau'. Na'uli' wo'o tobinena: Hia' bo iko e, napa-koko ihi'na e? Na'uli' ule: Bau' wo'o-wadi-kuwo ihi'na. Otimi ratonga', ngkoni'ramo. Bulara ngkoni' ratami pinianana ule. Na'uli' pinianana: Ba ngkoni'-dakoi, ule? Na'uli' ule: „Ngkoni'-kai. Tumai hi tomi le-hawo, ta'uli'ki pinianata.” Na'uli' pinianana: Daa' ngkoni'-koi. Na'uli' ule: Nau' ngkoni'ka-kaiwo le, ma'ala motoko-hawo tumai. Toe hilouimi pinianana. Na'uli' ule: Ke mowanoko le, uma ria ue-kai. Na'uli' pinianana: Ih! Otiamana ngkoni' ngkai tomiku. Na'uli' ule: Nau' oti-hawo, kana ngkoni'-tadi, bona lompe'-kuwo nonoku. Na'uli' pinianana: Uma-kuwo moroea, daa' bohu rahiamana-kuwo. Toe, ngkoni' motoramo ule, narono pinianana. Otiramo ngkoni', na'uli' ule: „Turu reitamo,” mpotagi pinianana. Na'uli' pinianana: Umaa turu rei, ule, daa' moroe mpai' tobineku. Toe malaiimi pinianana. Mepulomi na'uli' ule: Hiloutamo, tobine, moniu'. Na'uli' tobinena: Moniu' i palauta? Na'uli' ule: Moniu' hiree-ria hi halu'. Rataramo i halu', na'uli' tomanena: Ane ria mpai' mo'anu' ule, neo' nukamaro, agina motumpako i po'ole. Na'uli' tobinena: Umaa mpai' tari ane mpohilo ule mo'anu', kana geo'a mpai'. Na'uli' tomanena: Neo'ko geo', agina motumpako. Na'uli' tobinena: Hiloumoko le moniu'! Moniu'imi tomanena. Nta' umaidi moniu', hilou mesua' hi rala tomii-di, tomi hi rala ue. Ratai rala tomi, mpo'untjo badju pai' mpo'untjo puruka, pai' na'ala' abe' napo'abe'. Pai' na'ala' piho' nataka', pai' na'ala' siga naposiga. Pai'i molai ngkai rala tomi hilou hi rolana. Na'uli' tobinena: Hemai-di toei e? Na'uli' tomanena: Aku' ulemi le toi e, neo'a nukhelei. Apa' ntjambeiamana, toe pai' nukheleiama. Na'uli' tomanena: Loumoko-kowo moniu'. Na'uli' tobinena: Lou mo'apaa-kuwo mpai' hi rala ue? Na'uli' tomanena: Wule' hiloumoko-kowo le hi rala ue! Toe hilouimi tobinena. Rata ria umaidi moniu', rata i rala tomii-di. Na'untjo'mi-hawo topi'na, pai' na'ala' wo'o

halilina na'untjo'; pai' na'ala' wo'o talanga'na, pai' na'ala' wo'o tinaha'na, pai' na'ala' wo'o talina, pai' na'ala' wo'o dalina, pai' na'ala' wo'o abe'na. Oti toe malaiimi lou i po'ole ngkinomo tomanena. Na'uli' tomanena: Hiloutamo hi bola'! Momako'-mako'-ramo hilou, rata i bola' na'uli' tobinena: Napami-tawo tomita? Na'uli' tomanena: Pelele'ka, aku' mpobehi tomita. Toe tomanena napede'mi tana', na'uli': Ane makoo-kono ana' karampuaa, mokore tomi i rala ngata. Mokore tomi, tomi bulawa. Na'uli' tobinena: Bo riami tomita, napami aputa? Na'uli' tomanena: Pelele'ka aku'. Hilouimi tomanena tana', napede' tana'. Makoo-kono ana' karampuaa, rata apu pai' rata koni'-kai pai' rata pohea-kai pai' rata manu' pai' rata wawu pai' rata bengka. Pai' na'uli' tobinena: Riami bengkata, riami manu'ta, riami wawuta, uma ria ana'ta morora wawu, mpetilo' manu' pai' mpo'ewu bengkata. Na'uli' tomanena: Pelele'ka aku', ria moto mpai' ana' kukio'. Hilouimi tomanena i tana'. Na'uli': Ane makoo-kono ana' karampuaa, rata tauna rei lima. Bulana na'uli', ratami tauna lima, paka' totu'a. Pai' na'uli'raka: Ikomi mpetilo' manu', ikomi morora wawu, ikomi mo'ewu bengka. Pai' na'uli' wo'o i hadua: Ikomi mekadju. Pai' na'uli' wo'o i hadua: Ikomi ntomu' pai' moruhe. Na'uli' tomanena: Bo riami topobagota, takio'mi tuamanu tumai. Nakio'mi tuamana: Iko, Mama, tumaiko. Na'uli' tuamana: Napa nukio'ka? Na'uli' ana'na: Mentjua', lawi' riami tomi-kai, Mama. Nau' nupokahuku' wengi tomaneku, apa' ule, goe'a ane mentjua' motoko, Mama, irei i tomi-kai. Apa' aku' lompe' tomiku, wori' wo'o bengkaku, wori' wo'o manu'ku, wori' wo'o wawuku, ria wo'o topobagoku. Na'uli' tuamana: Aku' mpe'ahii'ama-kuna Dei', tu'aama, umapi kukulei' mobago. Na'uli' ana'na: Koi' wengi, Mama, nipehubui rahi-kuna rapao' tomaneku, nto'una liu i lalowoni. Na'uli' tuamana: Uma-kuwo aku', Dei', tuakanu moto-kowo to neo' mpopao' tomanenu. Na'uli' ana'na: Aku' goe'ama, nau' uleka wengi tomaneku, kuratami tomi to lompe', nabehi tomaneku ule. Na'uli' tuamana: Merapi' tida reiamakuwo, Dei', apa' lompe'mi-koina tomini. Na'uli' ana'na: Tida reitamo le, Mama! Na'uli' tuamana: Beiwami tinanu e? Na'uli' ana'na: Pelele' motoimi, daa' napokahuku' rahia wengi. Na'uli' tuamana: Nto'umamo-koi mpai' mobalia, Dei'? Na'uli' ana'na: Mpeneo. Na'uli' tuamana: Ane mobalia-koi, Dei', nutinuwui'a-kuwo hama'a bengka. Na'uli' ana'na: Aga nutinuwui' wo'oa aku', Mama, hama'a bengka. Na'uli' tuamana: Beiwami, uma ria bengkaku e, Dei'? Na'uli' ana'na: Uee'! Mobalia mpu'uama mepulo. Toe mepulomi mobaliaramo. Na'uli' ana'na: Bo mobaliatamo, Mama, iko ri'ulu mpotinuwui'a, pai' kutinuwui' wo'oko iko, Mama. Na'uli' tuamana: Kuperapi', Dei', neo'a

nuperapii' bengka, daa' uma ria bengkaku. Na'uli' ana'na: Ane ria-hawo wawu, Mama, tetumi nutinuwui'ka. Natinuwui'imi ana'na, hama'a bengka ngkai ana'na, petinuwui'na ngkai ana'na. Pai' tuamana mpotinuwui' ana'na hama'a wawu, bona lompe' katuwu'na mpodapa' ana'na.

Tuakana dohe tinana motoimi.

g. *Lolita Sangkeli' mobaratapa*

Sangkeli' uit Tompi hoort dat iemand in Pangana overleden is na contact met geesten gehad te hebben (*mobaratapa*) en besluit dat zelf ook te gaan doen. 's Nachts bij een grote steen aan de oever van de Koro-rivier gezeten, krijgt hij eerst allerlei schrikwekkende verschijningen en daarna komt een oude man met een kind over het water lopend naar hem toe en vraagt wat hij verlangt. Hij weigert een aangeboden tovermiddel om rijkdom te verwerven, maar verkrijgt dan de onkwetsbaarheid, waartoe ze hem met zand inwrijven. Maar omdat hij het middel tot rijkdom geweigerd heeft, zal op geen enkele wijze goud, goede oogst of handelssucces hem ten deel vallen. Als hij met dorpsgenoten meegaat goud wassen, is hij de enige die niets vindt. Maar hij weet het goud van de anderen te krijgen tegen vertoon van zijn onkwetsbaarheid. Hetzelfde gebeurt als ze op reis gaan om rotan te verzamelen. Hij heeft niets, maar als een schipper weigert hen te vervoeren, verslaat hij een lid van de bemanning en krijgt de hele lading plus de manschappen in eigendom. Als ze terug zijn in Tompi, komt er bevel van de vorst van Sigi om tegen Dolo te gaan strijden. De mensen van Dolo worden verslagen. Dan vraagt Sangkeli' zijn makkers om hem te doden. Op zijn aanwijzing doden ze hem met rood suikerriet. Hij wordt begraven in Sibalaea. Als er weer oorlog is tussen Sigi en Dolo, wint degene die op zijn graf pinang heeft geofferd.

Hangkani ria na'epe rodua tauna mololita. Ra'uli': Ria-hana tauna to mobaratapa, mateimi hi rala ngata Pangana. Metompoi' Sangkeli': Napa mpopatehii? Ratompoi' to rodua toera: Ka'otina mobaratapa rata hi Pangana, kapeda'nami pai' mate. Na'uli' Sangkeli': Agina aku' wo'okuwo hilou mobaratapa. Ntjumunou'mi mana'uimi ngkai Tompi, rata hi wiwi' Koro. Karatana ria, monangu hilou hi Watu-ntongo'. Napali' pohuraana to lompe', uma ria. Ngkai ree, monangu ntjulli'imi, rata hi wiwi'na. Me'intimi bengina, nahilo hangkadju ule-wuri hi njanjoana. Aga umai me'eka'. Oti toe, nahilo wo'o hampua' pale rawerengko'ki. Umai me'eka'. Timpaliu toe, tumai wo'o mentju' hi witi'na. Hangkale'liu-wadi. Ko'ia mahae tumai lipa to hewa ha'a, mpokoto' tongo'na, aga uma peda'. Timpaliumi lipa, ria wo'o kiu radampa hi njanjoana. Kananaana, uma wo'opi ria. Oti toe, na'epe to paguru mure' ntja'u, mure' ntja'u, aga uma nahiloi, wule' na'epe-wadi. Liumi wo'o toe, nahilo ue mowo' neo' mporumpa'i. Na'uli': Kamatekumi mpai' tohe'i.

Mohu'mi hi njanjoana, ora ntjorobaa ue mowo'. Liu wo'o toe, na'epe ria kadju puka neo' mpondungkahii. Na'uli': Kamateku mpu'umi mpai' tohe'i.

Otimi omea toe, nahilo hi Watu-ntongo' ria hadua totu'a pai' hadua ana'. Pemako'rami hi lolo ue, mpototopa Sangkeli'. Rata hi njanjoa Sangkeli', na'uli' totu'a: Napa to nupali' rahi, Sangkeli'? Metompoi' Sangkeli': To uma naratai dooku. Na'ue'mi totu'a batutuna, na'ala' rali' hamputu'. Na'uli': Toimi to nupali' e? Ane toi to nupali', kuwai'-moko. Apa' ngkai rali' tohe'i ma'ala nurua' bulawa, doi, mesa' pai' pongkoni'. Metompoi' Sangkeli': Bela-hana tetu to kupali'. Metompoi' wo'o totu'a: Ane wae, napa-di rahi to nupali'? Na'uli' Sangkeli': Otimi ku'uli'koko we'i, to uma naratai doo. Metompoi'mi totu'a: Meka' kaba to nupali'? Na'io'mi Sangkeli'. Na'uli' totu'a: Ane wae, turumoko hi lolo watu tohe'i. Na'ala'mi wo'one, nateru'ki hi wotona Sangkeli'. Oti nateru', na'uli'ki: Mematamoko. Pematana Sangkeli', uma nakulei' mohura. Na'uli'ki: Bo uma nukulei' mohura, agina talalihi hantongo'. Otimi nalalihi mokoreimi. Ngkai ree mololitaramo. Na'uli' totu'a: Bo uma-kona nupokonoi rali' to kuwai'koko we'i, umapi mpai' nuruai' bulawa, nau' hilouko-kowo mangemo'. Nau'ko mobonea, uma-kona tebua' powia'nu. Nau'ko hilou modaga, umako morasi', apa' nuhunai to kuwai'koko.

Otiramo mololita, ntjulii'mi totu'a nte ana' to dohena hilou hi Watu-ntongo'. Rata hi Watu-ntongo', pana'ura hi rala ue, morontoramo. Manake'mi-hawo Sangkeli', rata hi Tompi. Mohawa'ramo maradika hi Tompi hilou mangemo'. Mangemo'ramo omea, hore riami bulawara, wuwu Sangkeli' to uma ria. Na'uli' Sangkeli': Bo uma-kuna ria bulawaku, agina nisakua, bona niwai'a-kuwo bulawani. Ra'uli' doona: Beiwa ane mateko mpai' kisaku? Na'uli' Sangkeli': Ane matea, pelele'-mi moto; ane umaa mpai' mate, butu duana-koi to mposakua niwai'a bulawani hore ha'ua'ni. Modengekeimi Sangkeli', radulu rasaku, aga umai baka'. Oharamo mposakui, mento'oramo. Na'uli' maradikara: Agina tawai'imi-hawo bulawata, lawi' hewatue-hawo ka'oti tipa'ta. Rataramo hi Tompi, rabila' (ratimpa) bulawara, meliupi bulawana Sangkeli'. Oti ngkai ree, mohawa' wo'omi maradika hilou modaga hi Kasoloa. Bulara modaga, mesua'ra mpali' ui. Butu-butu eona ria to ntehampulu' galu'na hadua. Wuwu Sangkeli' wo'o-hana uma-hana ria hangkadju naruai'. Na'uli'mi tadulakora: Beiwa-di-kona pai' uma ria ui nurata e? Na'uli'-hawo Sangkeli': Kupali' moto-kuwo, aga uma mpu'u-kuwo kuhiloi. Mahaeramo hi podagaara, rapopana'umi uira. Otimi rapopana'u ui, na'uli'mi tadulakora: Agina malaitamo hilou hi

ngata! Na'uli' Sangkeli': Aku' uma-kuna hilou, apa' uma-kuna ria keniaku. Na'uli' tadulako: Reimoko-kona.

Mahaeramo malai doona, hilouimi-hawo hi nangana, mporua' topo-sakaea. Kahilounami-hawo, mesua' rala sakaea. Ra'uli' pue' sakaea': Neo'ko tumai, tolere, daa' uma lompe' poheanu. Metompoi' Sangkeli': Ane uma nipiliua mesua' hi sakaeani, kupatehi omea-koi mpa'i' ihi'na. Ra'uli' pue' sakaea: Ane bantjanu iko tetu-wadi mpa'i', umakai me'eka'. Na'uli' Sangkeli': Ni'ewa mpu'ua? Ane kutobo' sakaeani, molohu. Ra'uli' to rala sakaea: Uma-kai me'eka' ane iko-wadi. Na'uli': Ane wae mpu'u, mai hadua tauna ree kupomenjanjoki. Momenjanjohi-ramo pai' nadjangkuru', kaliliu modungka. Rahilo-rawo to hi rala sakaea matemati doora. Ngkai ree ra'uli': Agina hawe'ea babalua' to hi rala sakaea ikomi pue'na, pai' hawe'ea tauna. Aga neo' sakaea-kai nuserohi. Karawai'nami ihi' sakaeara hante tauna. Oti toe, na'uli' Sangkeli': Bo he'imi rewaku pai' batuaku, agina hilouama hi ngataku. Pe'ongko'nami hante batuana, pitumengi hi olo'na, rata hi Tompi, mobelo' hi rala lobo. Na'uli' maradika hi Tompi: Hema to mobelo' hi rala lobo toe-ria? Rapomepalii', rahilo Sangkeli'mi, rata ngkai Kasoloa. Rapekune'i: Ngkai apa-kona tauna to nukeni tohe'ira? Na'uli': To rawai'ka ngkai Kasoloa. Mahaemi karatana, riami hawa' ngkai pue'ra hi Sigi, mpo'uli'raka: Koi', to hi Tompi, tumai-koi mpodooia mpanga'ei to hi Dolo. Me'ongko'ramo to hi Tompi, rata hi Sigi. Kamepulona hilouramo mpometoto'ki to hi Dolo, duu'na neo' otira to hi Dolo. Bulara mometime, hobo'mi palena Sangkeli' moraa'. Metibo'mi doona, haduduana oa'-damo mpometimeki to hi Dolo. Ohaimi metime, na'uli', mpo'uli'ki balena: Agina mpatehiama. Rapekune'i: Napa pompatehi-kai? Na'uli': Nipao' kadjua. Karapao'na, uma wo'oi-wadi mate. Rapekune'i: Napa-di kipatehikoko e? Na'uli': Toimi to ma'ala mpopatehia: hilou-koi mpo'ala' towu lei, toe nipao'ka. Hilouramo mpo'ala' towu lei, karatara ntjulii', rapao'imi, kaliliu mate. Pai' tumai ratana mohu' Sibalaea. Hanga' daeo'na daeo' popa. Djadi' manga'e wo'oramo to i Sigi pai' to i Dolo, uma hema to madagi. Ngkai ree rarata nonomi: Ria hadua tadulako owi, hanga'na Sangkeli'. Agina hilouta mobului' hi daeo'na. Otiramo mobului', pai'ra manga'emi wo'o, medagimi to Sigi. Butu ngkani panga'era, ane to i Sigi ri'ulu mobului' hi daeo' popa, hira' to medagi, ane to hi Dolo ri'ulu mobului', to i Dolo to medagi.